

314

FA/78

R. 44.732

321.17

Feudalismo - Obras
anteriores a 1800

NH: 339599

LIBRARY
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARIES
SERIALS SECTION

FA/78

DE FEVDIS

LIBER SINGVLARIS

A BARTHOLOMÆO BARATERIO

MEDIOLANI ET FERRARIÆ DVCVM

Consiliario auspicijs Philippi Mariæ Mediola-
nensium Ducis ante CLXX. annos ex omni-
vetere Feudorum iure digestus

Nunc primum editus

EX BIBLIOTHECA REGIA.

Lutetiae Parisiorum.

Apud ADRIANVM BEY'S via Iacobæa sub
signo stellæ aureæ.

M. D. C. XII.

А Т О Д В Е Р А Д

СКАЗКА ИЗДАНАЯ

СИЛЯНКА СЧИСЛЕННАЯ

ВЪ МОСКОВѢ ГОДЪ 1610

СЪ ПРИЧЕМЪЮ ПРІЧІСТІЮ

ИМѢНИЯ СОЛДАТЪ ВЪ БОЛГАРІИ

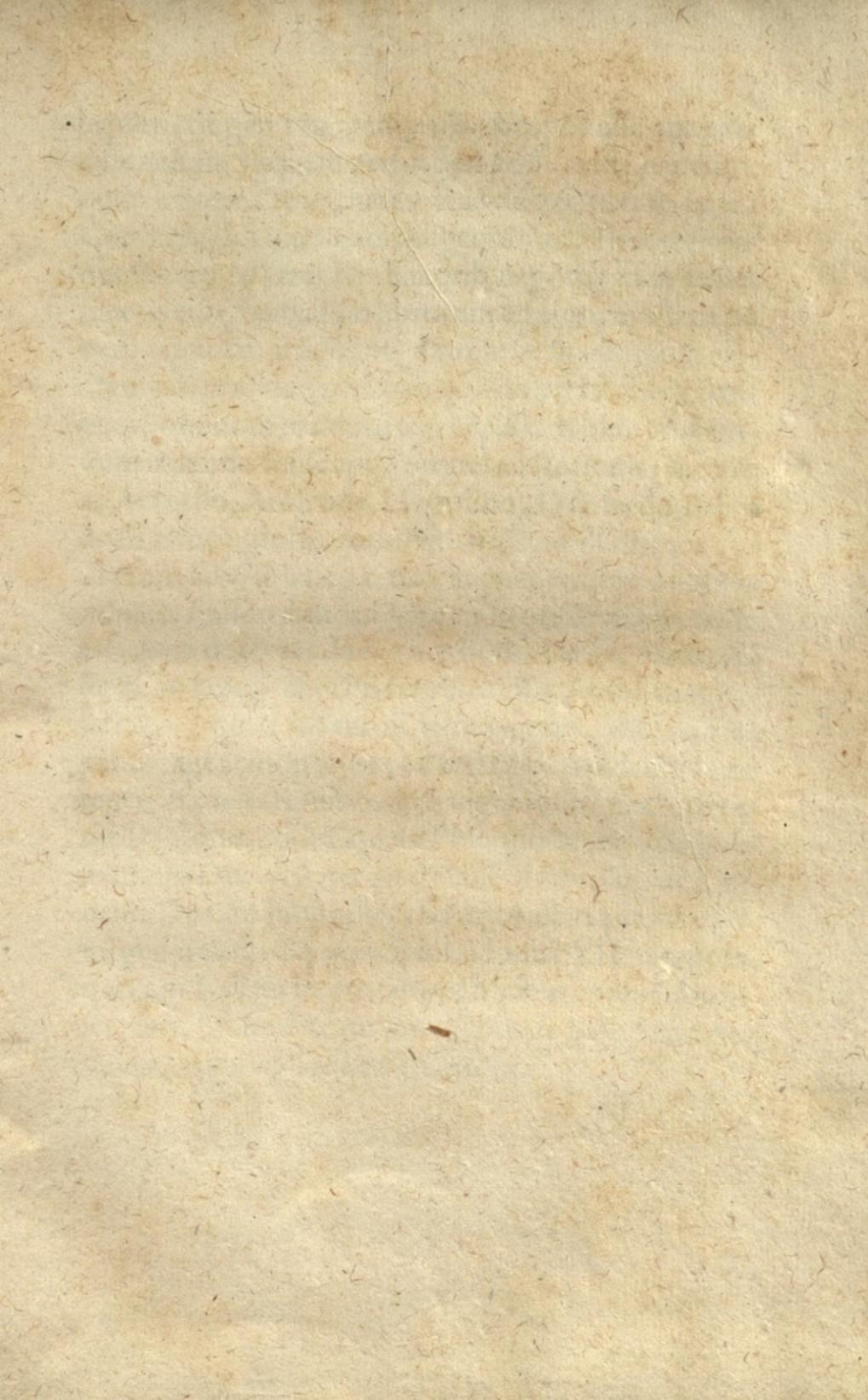
СЪ ПРИЧЕМЪЮ ПРІЧІСТІЮ

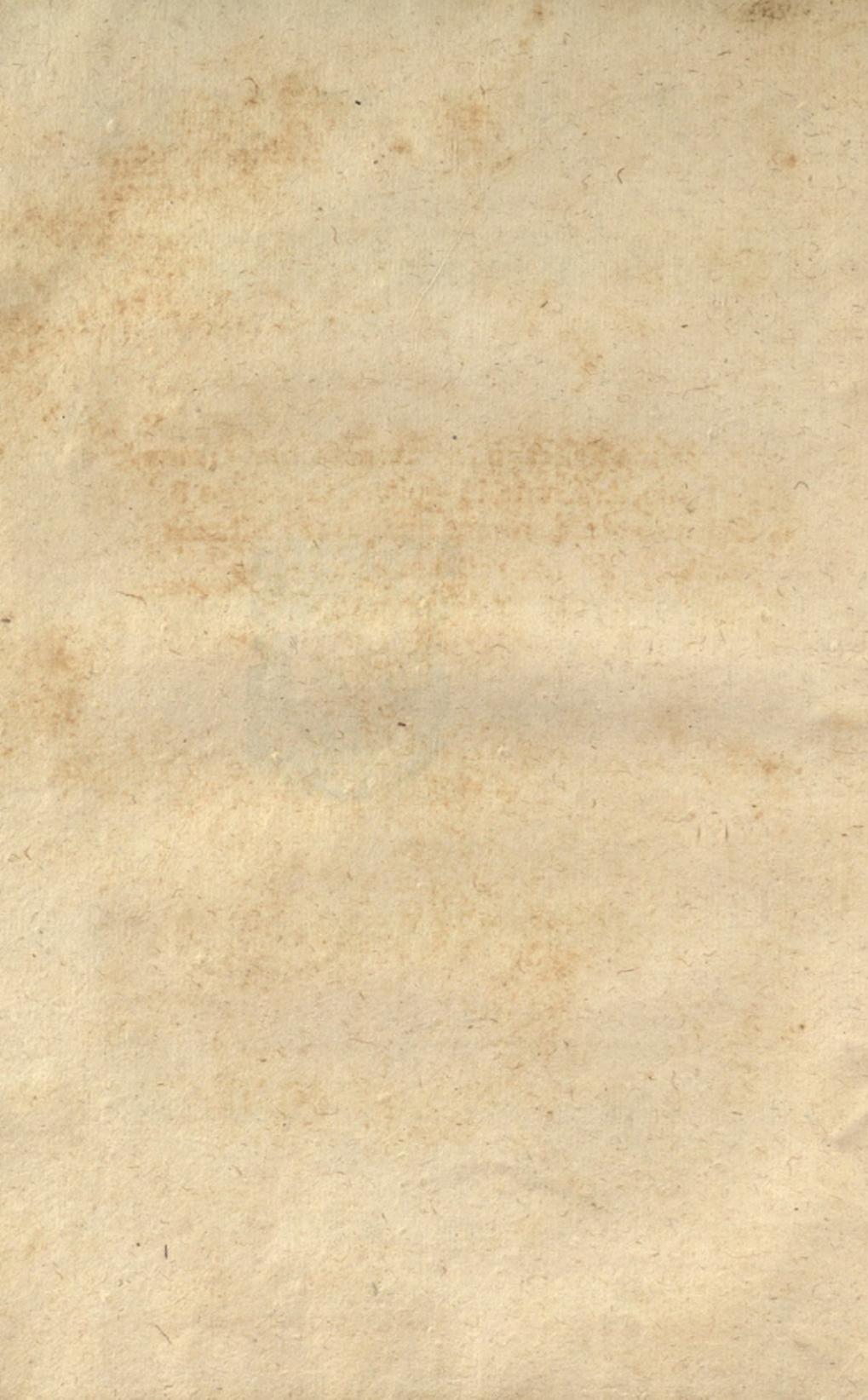

СКАЗКА ИЗДАНАЯ

СЪ ПРИЧЕМЪЮ ПРІЧІСТІЮ

СЪ ПРИЧЕМЪЮ ПРІЧІСТІЮ

Iegum eclogen tunc temporis composuisse aut edi-
disse nemini vñquam persuaderi posse existimauerim;
quum neque Otho ,neque Radeuicus, neque etiam
Guntherus harum rerum diligentissimi scriptores, qui-
que Oberti & Gerardi in leuiorib. negotijs haut semel
meminerūt, feudalium librorum editionem vllam ne
verbo quidem attigerint. Itaque sic statuendum est •
eorum responsa non ante Imp. Fridericis secundi tem-
pora hominum manibus teri cepisse. at inde postmo-
dum maximæ fuisse apud omnes auctoritatis ; mox &
ab Accursio, Ardizone, Hugolino, Odofredo, Baldo
& Aluaroto glossis commentarijsque illustratos : ac
deum sub Friderico tertio in pauciores ac certiores
rubricas fuisse tributos. Hanc enim postremam curam
suscepere doctores duo ; vnu Bononiensis, Antonius
de Prato veteri : alter Placentinus , Bartholomæus Ba-
raterius , qui Tribuniani æmulatione , nisi magna
paruis piget componere, ex feudalib. pandectis hunc
repetitæ prelectionis codicē ingeniosissime confece-
rūt. Ipsissimus codex, quem Philippo Mariæ Mediola-
nenium Duci Baraterius dicauit & obtulit, in Tici-
nensi Ducum bibliotheca seruatus est vsque ad opti-
mi generosissimiq. principis Ludouici XII. tempora;
qui cum Italiam fere totam vietricibus copijs subegis-
set, eam bibliothecam iure gentis ac belli suam fieri
voluit, atque in Galliam transferri.

NICOLAI RIGALTII
DE FEVDORVM LIBRIS
P R A E F A T I O .

AD ILLVSTRISS. AMPLISSLIMVMQ. VIRVM
NICOLAVM BRVLARTVM SILERIVM
FRANCIAE CANCELLARIVM.

Iuris feudorum scientia, quam huiusc
voluminis inscriptio profitetur, vir
illusterrime, neminem sibi patronum
optare debuit præter te maximum in-
terq; maximos eximium Galliae can-
cellarium , penes quem legum om-
nium tutela sacratissimi munera auctoritate sancitur.
Nec abs re quidem hunc de feudi libellum publicam
supremi togæ Gallicæ magistratus tutelam ambire
dixerim , quum ipsa feudalium constitutionum disci-
plina varijs futilissimarum opinionum disceptationi-
bus agitata in has demum angustias adducta videatur,
ut in nonnullorum animis legitimæ doctrinæ fidem

vix inueniat. Quæ sententia cum duobus omnino nitatur argumentis; uno, quod Responsorum Consiliorumve, quæ his libris continentur, auctores aut prorsus nullam habuerint condendarum legum potestatē, aut intra fines Italiae coërcitam: altero, quod ius istud varium sit, inconstans & indigestum; priori quidem argumento iam olim satisfecit præstantissimus Cujacius; probauitque non minorem in re feudali harum legum esse auctoritatē, quam Rhodiarum in re naualli: posteriori vero quotquot impensissime fauent, opinionis suæ fundum citat Cuspinianum, qui Friderium tertium iuris peritos mediocriter dilexisse refert, quod iuris aequitatem diceret ab ijs inuerti, iustitiamque fædari; ob idque nouum de usibus feudorum librum fieri iussisse. Quæ tamen verba si quis attentius legat, obseruabit Cuspinianum memoria lapsum Friderico tertio tribuisse quod de Friderico primo ex Radeuici commentarijs decerpferat. Etenim Radeuicus ille Frisingensis, æqualis Friderico primo scriptor, principem suum narrat de iure feudorum, quia apud Latinos scripto nondum sufficienter expressum fuerat, ~~et~~ pene omnes eam beneficiorum iustitiam in iniustitiā conuerterant, leges promulgasse. Eas vero leges quarum capita subiicit idem auctor, quæque ab Gunthero versibus haud contemnendis sunt comprehensa, si quis Oberti de Orto vel Gerardi Nigri libellis derogasse contendat, eum vehementer errare necesse est. Nam ut Obertum & Gerardum sub Friderico primo functos Mediolanensi consulatu facile crediderim, sic ipsos feudalium

I A S O N M A I N V S

IN PRÆLVD. FEVD.

Onsummatissimus vtriusque
censuræ doctor D. Baraterius
de Placentia , in hac alma vniuer-
sitate & Ferrariensi vtriusque prin-
cipis Ducalis Senator, multos annos
in vtroq. iure publicè legit , & præ-
sentem librum feudorum aliter re-
formauit, & reduxit in breuissimum
opusculum, donatum illustrissimo
Principi Duci felicis recordationis
Philippo Mariæ, & est in bibliotheca
Principis in arce castri Ticinensis
collocatum.

A

INCIPIVNT R V B R I C Æ
LIB. SE Q V E N T I S.

- I. **D**E feudi cognitione.
II. De his qui feudum dare & recipere possunt.
III. De reb. in quibus feudum consistere potest.
IV. De pactis feudorum.
V. De testibus feudorum.
VI. De acquisitione feudi per inuestituram.
VII. De juramento fidelitatis per vassallum præstanto.
VIII. De vassallo committente culpam contra dominum,
& de culpis dominorum.
IX. De vassallo non præstante debitum seruitium domino.
X. De vassallo non præstante fidelitatem domino &
heredi eius.
XI. De vassallo feudum alienante.
XII. De domino feudum alienante, & de enictione rei
feudalis.
XIII. De alijs modis amittendi feendum.
XIV. De successione feudi.
XV. De iudicijs causarum feudalium.

BARTHOLOMÆI BARATERII
AD PHILIPPVM MARIAM
DVCEM MEDIOLANI, PA-
PIÆ, ANGLERIÆQ. CO-
MITEM, AC GENVÆ.
DOMINVM.

PRÆFATIO INCIPIT.

Vm animaduertissem, illustrissi-
me Princeps & incliti Mediola-
ni Philippe Maria Dux excelse,
libellum feudorum ab Oberto
de Orto Mediolanensi iam anti-
quis temporibus compositum hunc præci-
puum defectum sustinere, quod consuetudi-
nes & leges ipsæ feudales ita diffusæ & locis
incongruis collocatæ erant, vt studentium
mentibus pauor illatus eos ab ipsarum studio
frequenter abstraheret, propterea ergo excel-
lentiæ tuæ seruulus Bartholomæus de Bara-
teriis ex tua ciuitate Placentina oriundus ad
ipsorum studentium utilitatem quantum po-

A ij

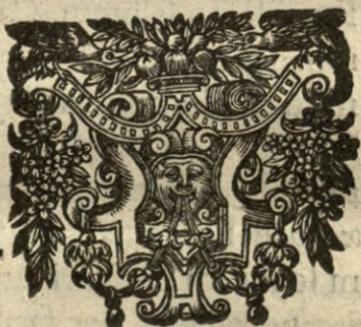
P R A E F A T I O.

tui elaboraui, ut consuetudines ipsæ & leges feudales suis locis ordinatæ possint reperiri & difficultas illa incompositæ situationis possit submoueri. Nouum ergo libellum earundem consuetudinum & legum feudalium cōposui, in quo ipsas diuersa quidem forma, eodem tamen sensu retento transformaui, & in eo nihil aliud, quamquod ad materiam feudalem pertinet, inserui. Verum quoniam nihil est infra cœlum quod propriis viribus subsistat, tuque fortissimas vires ad quæque sustinenda obtineas; præcipue etiam cum consuetudines feudorum pro tuo iure possis vindicare, cum in hac tua Lombardiaæ parte initium sumpsisse, & per tuum virum Mediolanensem primitus recollectæ videantur, libellum istum feudalem sic reformatum ad te mittendum censui, tuam excellentiam exorans, ut si eadem excellentia quæ ex frequenti feudorum creatione supereminentem in eis peritiam obtinet, libellum ipsum quasi nihil boni & utilitatis continentem non admiserit, tamen intentionem meam, quæ ad bonum anhelauit, non damnet, si verò aliquid boni inesse iudicauerit, eamdem excellen-

P R A E F A T I O.

tiā inuoco, vt auctoritate sua libellum ipsum
insignire, & ad præclaros huius tui studij Pa-
piensis scholares ipsum mittere & eis accom-
modare dignetur. Ego verò postmodum au-
toritate tua fretus glossas quasdam vtiles suis
congruis locis ordinare, si tua excellentia ius-
serit, sollicita meditatione curabo.

A iiij

C A P . I.

De feudi cognitione.

EX C. DE FEV. COG.

BERTVS de Orto Anselmo filio suo dilecto salutem. Causarum quarum cognitio nobis frequenter committitur, alię quidem dirimuntur iure Romano, alia legibus Longobardorum, alię autem secundum regni consuetudines: quæ quam sint variae, quamque secundum diuersorum locorum aut curiarum mores diuersæ, nec breuiter potest diei, nec facile potest hoc libello comprehendendi. Vsum tamen feudi qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est tibi expondere necessarium duxi. in iudicio enim quod de feudo agitur, illud legibus nostris contrarium dici solet, legum Romanarum non vilis est auctoritas, sed non adeo vim suam extendunt, ut vsum vincant aut mo-

LIBER SINGVLARIS.

res. Strenuus autem legis peritus, sicubi casus emer-
serit, qui consuetudine feudi non sit comprehensus,
absque calumnia vt i lege scripta poterit.

Ex §. I. In QVIB. CAV. FEV. AM.
& ex §. PERSONAM. PER QVOS FIAT
INVEST.
& ex §. I. QVID PRÆCED. DEBEAT.

VIDEAMVS igitur quid sit feudum vel bene-
ficium. Et in primis illud te scire oportet, bene-
ficij illius quod est genus tales definitionem esse.
Beneficium nihil aliud est, quam beneuola actio tri-
buens gaudium capienti capiensque tribuendo, & in
id quod facit prona & sponte sua parata. Huius gene-
ris species quædam est beneficium illud quod ex be-
neuolentia alicui ita datur, ut proprietate quidem rei
immobilis beneficiatæ penes dantem remanente, v-
susfructus illius rei ita ad accipientem transeat, ut ad
eum heredésque suos masculos & feminas, si de his
nominatim dictum fuit, in perpetuum maneat, ob-
hoc, ut ille & sui heredes fideliter domino seruant,
siue id seruitum nominatim quale esse debeat ex-
pressum sit, siue indeterminate promissum sit. Feu-
dum autem à fide vel à fidelitate dicitur. Fidelitatem
dicimus iuslurandum quod à vassallis domino præ-
statur.

Ex c. EXTRAORD.

Beneficium intelligitur quasi ex bono præterito, vel præsentि vel futuro factō & licito, & generāliter habet in se seruitium & fidelitatem; nisi ex pāto excipiatur, ut sit sāpius. De fidelitate autem sapientes aliter opinantur. Respiciunt autem ad personam dantis vel recipientis beneficium, vel ad beneficij quantitatēm. Si enim dominus & vassallus nunquam de fidelitate cogitauit, pro nimia paruitate beneficij, quis vnquam contradixit?

Ex c. QVI CVR. VENDID.

Feudum autem etiam ad certum seruitium dari potest.

Ex c. QVID SIT INVESTITURA.

SVb tali conditione feudum dari potest ut vassalus in diebus festiuis cum vxore domini ad ecclesiā yadat.

Ex §. SVMMOPERE, IN CAP. EXTR.

Est etiam beneficium cōditionale, vt pote quod propter habitationem datur.

Ex c. DE FEVDO GUARDIÆ.

Nomine etiam guardiæ vel gastaldiæ & pro mercede alicuius rei feudum datur.

Cap.

CAP. II.

De his qui feudum dare & recipere possunt.

Ex TIT. DE HIS Q. F. D. P.

VIdeamus qui feudum dare possunt. Feudum autem dare possunt, Archiepiscopus, episcopus, abbas, abbatissa, præpositus, si antiquitus fuit eorum consuetudo feudum dare.

Ex §. I. EPISC. VEL AB.

Si autem præpositus vel alia Ecclesiastica personaque antiquitus non sit solita feudum dare, feudum dederit, de iure non valet.

Ex TIT. EPISC. VEL AB.

Item si episcopus, vel abbas, vel abbatissa, vel dominus plebis feudum dederit de rebus ecclesiasticis quæ eis subiectæ sunt, & tituli vocantur, nullum habet vigorem; secundum hoc quod constitutum est à Papa Urbano in sancta Synodo; hoc est, quod post eius decretum datum fuerit. Quod autem ante datum fuit, firmiter permanere debet.

Ex §. CLERICI IN TIT. DE CLE. QVI
INVEST.

Sciendum est, Archiepiscopum Mediolani non posse dare in feudum quod tempore introitus sui in dominico inuenierit; Sed si postea feudum aperiatur, ipsum recte dabit. Profecto alij Episcopi & Clerici ea quæ usui dominico habentur & feuda his aperta & olim dederunt & hodie dant.

BALD. EX §. CLERICI. IN TIT. DE CLE.
Q. INVEST.

Archiepiscopus Mediolani non tantum feudum quod aperitur, sed & quod tempore introitus sui in dominico repertus, infeudare potest, secundum rectum & rationabilem usum modernorum: & quod in feudum dederit, stabile manet.

Ex §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAOR.

APrælatis Ecclesiarum traditi legitime dici possunt, ut iure inuestitura, valeat: dum tamen videatur dispensator. Quod si aliter intelligeretur, nullum beneficium ab Ecclesiasticis personis retineri posset. Dicitur etiam quod si coniunctæ personæ vel alicui alteri tale feudum dederit, per quod duos consimiles vassallos acquirere posset, inutile est.

Ex §. DE MARCHIA. IN TIT. DE FEV.
MARCH.

DE Marchia, vel ducatu, vel comitatu, vel aliqua regali dignitate per beneficium ab imperatore inuestimur.

EX TIT. QVIS DICAT. DVX.

QVi à principe de ducatu aliquo inuestitus est, Dux solito more vocatur. Qui vero de Marchia, marchio dicitur. Dicitur autem marchia, quasi mari cara, id est, collocata, & iuxta mare plerumque sit posita. Qui vero de comitatu aliquo inuestitus est, Comes appellatur. Qui vero à principe, vel potestate aliqua de plebe aliqua, vel plebis parte per feudum fuerit inuestitus, is capitaneus appellatur, qui proprie valvasor magnus olim dicebatur.

EX §. I. TIT. DE FEVDIS.

MArchio autem & Comes, qui propriè regni vel Regis Capitanei dicuntur, similiter feudum dare possunt: Sunt enim & alij qui feuda ab istis accipiunt, qui propriè regis valvasores dicuntur. Sed hodie Capitanei appellantur, qui & ipsi feuda dare possunt. Ipsí verò qui ab ipsis feuda accipiunt, valvasini, id est, minores valvasores dicuntur.

EX §. I. DE NATVRA FEVDI. & EX §. I.
QVIB. MODIS FEVD. AMITTATVR.

PPrinceps Capitaneos suos inuestit, id est, marchiones & comites, & ipsos qui propriè Capitanei appellantur. fit etiam inuestitura à Capitaneis & maioribus valvasoribus, qui proprie hodie Capitanei appellátur. fit etiam à minoribus & minimis valvasoribus. valvasores maiores & minores hodie vocantur Capitanei: licet impropriè dicantur minores.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

INuestitura ab uno quoque fieri potest, siue Ecclesiastica persona sit, sine antiquitus eorum consuetudo fuerit. hoc secundum quosdam, etiam si à femina & minore vigintiquinque annis facta fuerint. De nouo inuestitura à muliere secundum quosdam fieri non valet. Quibusdam valere placet. quæ sententia verior est. A minore decem octo annis valet. Hoc autem de minoribus vigintiquinque annis asseritur, ut quibusdam placet.

Ex Tit. PER QVOS FIAT INVEST.

INuestitura quæ de veteri beneficio fit, etiam à minore vigintiquinque annis fieri potest. Noui autem feudi inuestitura, non ab alio recte fit, nisi ab eo qui legitime suorum bonorum administrationem habet. Qui enim qualibet ratione de suis rebus alienare impeditur, is nec per feudum inuestituram facere potest.

Ex §. PERSONAM. PER QVOS FIAT INVEST.

FEminam quoque, etiam noui feudi inuestitaram facere posse plerique consentiunt.

Ex TIT. PER QVOS FIT INVEST.

INuestitura enim, aut de veteri beneficio fit, aut de novo.

Ex TIT. QVI TEST. SINT NECESS.

NOuam inuestitaram dico, quando feudum primo acquiritur. veterem autem inuestitaram, quæ fit à domini successore, vel vassalli successori.

Ex TIT. PER QVOS FIAT INVEST.

Personam vero inuestitaram accipientis non distinguimus. Nam & seruus inuestiri poterit, nisi ignorantia prætendatur.

Ex §. PRÆTEREA. IN CAP. COR.

CLericus etiam, veluti episcopus, vel abbas, habere potest beneficium à rege non solum personæ, sed Ecclesiæ datum.

Ex §. DE NOTIS FEVDOR.

INuestitura & per se, & per nuntium dari & accipi potest.

Ex §. PERSONAM. PER QVOS FIAT
INVEST.

VTrum ipse facias, an alias pro te inuestitaram faciat, vel suscipiat, nihil interesse putamus. Potest enim hoc negotium & per procuratorem ab utraque parte expediri.

TIT. III.

De rebus in quibus feudum
consistere potest.

Ex §. DE MARCHIA. TIT. DE FEVDO
MARC.

N Marchia ducatu, vel comitatu & regali dignitate feudum consistere potest.

Ex §. I. DE LEGE COR.

DE beneficio etiam regali aliquando à rege inuestimur.

Ex TIT. QVÆ SINT REGALIA.

Regalia autem sunt, arimandiæ, viæ publicæ, fluminæ nauigabilia, portus, ripatica, vectigalia

quæ vulgo tolonea dicuntur, monetæ, mulctarum penarūmque compendia, bona vacantia, & quæ vt indignis à legibus auferuntur ; nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur, & bona contrahentium incestas nuptias, & comitentium crimen læsa Majestatis, & condemnatorum & proscriptorum, secundum quæ in nouis constitutionibus continetur. Angariarum & parangariarum & plaustrorum & nauium præstationes, & extraordinaria collatio ad felicissimam regalis numinis expeditionem : Potestas constituendorum magistratum ad iustitiam expediendam : Palatia in locis consuetis : Piscationum & salinarum redditus : Argentariæ, & dimidium Thesauri inuenti in loco Cæsaris, vel in loco religioso. si data opera, totum.

EX TIT. IN QVIB. REB. POS. ESSE FEVD.

SCiendum est feudum, siue beneficium non tantum in rebus soli, aut solo coherentibus posse consistere, sed & in his quæ inter immobilia connumerantur, veluti cum feudum de camera, seu de caneua datur.

EX TIT. DE NOTIS FEVDOR.

NOtandum est in feudo quod de camera seu caneua datur, non debere dari, nisi sit de camera aut de caneua tantum unde possit exsolui. Vnde si ita euacuata sit camera seu caneua, sine culpa promissoris, expectadum est donec interim de camera vel ca-

neua dari possit. Dominum autem dare feudum posse intelligitur omni aëre alieno deducto : sicut non est æquum videre eum egentem quem prius habuit in coniugem.

EX TIT. QVIS DICAT. DVX.

Soldata etiam est præstatio quædam annua & gratuita. Soldata vero dicitur, quia plerūmque in soldi datione consistit. Quandóque etiam in vino & annona consistit.

TIT. IIII.

De pactis feudorum.

BALD. IN PROOEM. §. PORRO.

N feudis sermo inuestituræ nec non vis verborum & sensus cōtrahentium intuendus est.

EX TIT. DE FEVD. DAN. IN
VICEM LEG. COR.

Si quis aliquam rem pignori obligauit, eo pacto, ut si statuto tempore pecunia soluta creditor non fuerit, creditor eam pro feudo habeat, potest debitor quandocumque pecuniam soluerit, pacto non obstante pignus recuperare. Feudum enim non
sub

sub pretextu pecuniae, sed amore & honore domini perquirendum est.

Ex Tit. QVI CVRIAM VENDIDIT.

Fundum datum lege comissoria non valet, ut si ad certum tempus pecunia non soluatur, in feudum habeat. Gerardus. Sed secundum Obertum valet.

Ex §. i. QVID SIT INVEST.

Aliquando etiam tenor aliquis praeter communem feudi rationem, veluti quod vassallus diebus festiuis ad ecclesiam cum vxore domini vadat. & pactum speciale contra feudi consuetudinem, veluti de filiarum successione in inuestitura intercedit.

Ex Tit. DE FRA. DE NO. BENEF. INV.

Etiam potest inuestitura de feudo nouo & non paterno fieri, eo pacto ut uno fratum similiter inuestitorum sine herede defuncto, eius portio pertineat ad alterum.

Ex Tit. DE GRAD. SVCCES. IN FEVD.

& Ex §. i. DE NAT. SVCCES. FEVD.

Beneficium hoc autem paternum dicimus, si fuerit illius parentis qui fuit illius agnationis communis, vel quicumque ex superioribus id acquisivit.

Contra hanc sententiam, quae in libro de legibus et de consuetudinibus regnorum Christianorum, ab aliis est.

Ex §. I. IN CAP. EXTRAORD.

Beneficium paternum siue hereditarium intelligitur feudum patris vel proaui, usque ad infinitum.

Ex §. I. DE SUCCESS. FEVD.

Post quartum gradum non vocatur feudum paternum, secundum quosdam. alij vero usque ad septimum gradum dicunt.

Ex TIT. QVIS DICAT. DVX.

Qui ab antiquis temporibus feudum non tenent, licet nouiter a Capitaneis seu valuatoribus acquisierint, plebeij nihilominus sunt. Nam & hi qui soldatam acceperunt vel habuerunt, per eam nullum paradegum, sed nec feudi usum acquirunt.

Ex §. SVMMO PERE. IN CAP. EXTRAORD.

Si quis pro villicaria, & ut ita dicam, pro decania, vel alijs quibuscumque angarijs feudum quidem, quod in proprium est, acceperit, specialiter agi inter contrahentes potest, ut nominatus in feudo sit cum honore feudi.

Ex §. SVMMO PERE. EOD.

Si beneficia conditionalia quae in majoribus cuiuslibet veteri tempore esse noscuntur, ut pote-

triarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, ducum, marchionum, comitum, capitaneorum, siue etiam maiorum valuerorum secundo & tertio, vel deinceps alijs vasallis dentur, tacite conditiones eos sequuntur: nisi nominatum in ipsis traditionibus ipsæ conditiones excipientur, heredem etiam de his conditionibus quæ nouiter constituuntur ad harum similitudinem nexum fore sapientibus placet.

TIT. V.

De testibus feudorum.

Ex TIT. QVID SIT. INVESTITURA.

INuestitura si quidem ab eo fiat, qui alios vasallos habet, saltem coram duobus ex illis solenniter fieri debet: alioquin, licet alij interfuerint testes, inuestitura minime valet, nisi per breue testatum, secundum quosdam.

Ex §. 1. DE CONSVENT. REG. FEV.

NON dicatur inuestitura, quæ sine paribus facta est, valere; quoniam tunc temporis pares aberrant: quia si absint, tamen expectandi sunt.

C ii

Ex §. I. DE NOTIS FEVDOR.

Quod autem pares tantum debeat interessere inuestituræ feudi, & non alij, hoc tunc verum est, cum dominus alios vassallos habet. alioquin adhibeat dominus quos meliores poterit; liberos tam en: argumento legis Lombardæ, quæ dicit. Si quis donationem facere voluerit de rebus suis alicui, vel inuestituram facere, adhibeat de compagensibus, vel alijs qui eadem lege viuunt, qua ipse, testes idoneos duos vel tres: pluralis enim locutio duorum numero contenta est. Et si illos habere non potuerit, tunc de alijs quales sibi meliores inuenierit. Idcirco autem Pares sunt necessarij in instrumento inuestituræ, & non alij, ne quid excogitetur falsitatis in perniciem domini, alijs testibus inductis; corruptis forte pecunia, vel odio, vel gratia; quæ non sunt in Paribus sus- picanda.

Ex §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

De ingressu curiæ à quibusdam varia & diuersa putantur. Nos autem quod saepius ac rationabiliter in multis curijs & ciuitatibus intelleximus, in scriptis bonæ recordationis inserere curauimus. Qui cunque igitur beneficium per inuestituram acquiescerit sine traditione possessionis, Pares ad inuestituram habeat, ut per ipsos veritas discernatur, cum con- trouersia inde fuerit, sane si possidet alijs quibuscun- que adminiculis adiuuabitur. Veruntamen quia mul- ti milites inopes vassalli sunt, per testes vel breue te-

statum satis competens probatio esse dignoscitur.

ET TIT. SI DE INVEST. IMT. DO. ET VAS.

IN Clericorum feudo æqualiter recipiuntur Pares & extranei. Hoc ideo, quia clerici quando de feudo inuestiunt, absconde, & sine presentia suorum fratrum hoc facere student.

Ex TIT. QVI TESTES SINT NECESS.

Siue Clericus, siue laicus sit dominus, ad probandam nouam inuestituram, semper Pares curtis sunt necessarij. Et si sine eis facta fuerit inuestitura, etiam si dominus confiteatur factam, quia tamen si ne hac solennitate facta est, non valet: etiam si probari possit per breue testatum. Sed alij cōtra testātur, vt si dominus confiteatur factam, decurrens ad solennitatem consuetudinis, non audiatur. Sed tale habetur, ac si Pares affuisset. Sed alij, vt Obertus & Gerardus, dicunt, etiam si probari possit per breue testatum, nisi à Paribus sit confirmatum. Consules tamen Mediolani nuper quibusdam contra rescripserunt; & consentiunt vt breue testatum, non à Paribus, sed ab alijs confirmatum, sufficiat ad probandam nouam inuestituram. De veteri autem inuestitura etiam extranei recipiuntur ad testimonia, præter feminas, secundum usum Mediolani. Ista enim neque in causis feudorum nec aliorum recipiuntur ad testimonium. Ceteri vero recipiuntur in omnibus, quæ ad causas feudorum pertinent præterquam de noua inuestitura.

TIT. VI.

De acquisitione feudi per inuestituram.

Ex §. I. IN QVIB. REB. POSS. ESSE FEVD.

Sciendum est, neminem feudum seu beneficium acquirere posse, nisi inuestitura aut successione.

**Ex §. SYMMOPERE. IN CAP.
EXTRAORD.**

Beneficium de veteri & nouo intelligitur Cum de veteri sit inuestitura, satis sit si denuo feudum fiat. Si autem de nouo inuestitura fiat, nominatim & decerta re fieri oportet.

Ex TIT. QVID SIT INVESTIT.

Inuestitura proprie quidem dicitur possessio, abuso autem modo dicitur inuestitura, quando hasta, aut aliud quodlibet corporeum porrigitur à domino se inuestituram facere dicente.

Ex CAP. EXTRAORD.

Beneficium intelligitur inuestitura cum traditio-ne, ex quo ita sit, ut si quis primo inuestiatur re-

nondum tradita, ille cui posterior inuestitura cum traditione facta fuerit, potior habeatur.

Ex §. 1. PER QVOS FIAT INVEST.

Siue à majori, siue à minori inuestitura fiat, non de omni possessione vassalli, sed de iusta tantum facta intelligitur, nisi aliud nominatim dicatur.

Ex §. 1. DE NOTIS FEVD.

Sciendum est non esse impedimento inuestitura, et si dominus inuestituram faciat de re quam cum alio communem habet; quia si ille cum quo rem communem habet, sponte diuidere noluerit, potest ille qui inuestitus est eum per iudicem cogere, ut diuidat, ut adæquatio percurrat usque ad quadraginta annos.

Ex tit. DE CONSET. REC. FEVDI.

Sciendum est itaque feudum acquiri inuestitura, vel eo quod habeatur pro inuestitura, ut ecce, si dominus dixerit alicui coram Paribus curiæ, VADE IN POSSESSIONEM FEVDI ILLIVS, ET TENEAS IPSVM PRO FEVDO. Licet enim non intercessit inuestitura, tamen tale est ac si intercessisset: quia ille voluntate eius possessionem eius feudi, nomine feudi naetus est.

EX TIT. QVIB. MODIS FEVD. CONST.
OPOR.

Sciendum est feudum sine inuestitura constitui non posse. & si domino iubente quis alicuius rei possessionem feudi nomine nanciscatur & teneat, tantum possessionem taliter adeptam licet dum vixerit quasi nomine feudi retinere, herede eius in hoc iure nullo modo succedentia.

Ex §. CVM DE RE. DE INVEST. DE RE.
AL. FAC.

REI autem per beneficium recte inuestitae vasalus hanc habet potestatem, ut tanquam dominus à quolibet possidente possit quasi vindicare, & si ab alio eius rei nomine conueniatur, defensionem opponere. Nam & seruitutem eidem rei debitam potest petere & retinere.

Ex TIT. DE CONTRO. INT. VAS. ET AL.

SI causa inter vasallum & alium de beneficio fuerit, aduersario proprietatem totius rei vel partis, vel seruitutem, vel aliud aliquid ius sibi vindicante, causa per vasallum, etiam domino absente, quasi propria ad finem perducatur. Ipse enim solus agendi & excipiendi utiliter habet potestatem. Et si pro eo, aut contra eum fuerit iudicatum, aut cum aduersario transegerit, dummodo non fraudulenter factum sit, et si postea beneficium domino aperiatur, tale

tales erit, ac si eo causam agente iudicatum fuisset, & ideo ratum haberi oportebit.

EX TIT. SI DE FEV. FVE. CONTRO.

SI vassallus de suo feudo agat vel conueniatur, siue obtineat sine non, licet ignorante domino fiat, omni tempore firmum erit iudicium illud. Nam & transigere recte poterit. Nec quod accepit nomine transactionis feudum erit.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAOR.

IN beneficijs ut in ceteris contractibus præscriptionem currere satis humanum est, & rationi congruum videtur.

T I T. VII.

De juramento fidelitatis per vas-
sallum præstanto.EX §. PERSONAM. PER QVOS FIAT IN-
Y EST.

VILLA inuestitura ei fieri debet qui fidelitatem facere recusat: nisi eo pa-
cto feudum acquisitum sit, ut sine iu-
ramento fidelitatis habeatur.

Ex §. l. **Q**VÆ FVIT PRI. CAV. BENEF. AMIT.

SVnt enim feuda quædam ita data, vt pro his fidelitas præstanda non sit.

Ex TIT. **Q**VID PRÆCED. DEB.

VTrum autem inuestitura præcedere debeat fidelitatem, aut fidelitas inuestituram, quæsum scio, & sæpe responsum est inuestituram præcedere fidelitatem debere.

Ex TIT. **Q**UALITER VAS. FID. IVR. DEB.

QValiter vassallus fidelitatem iurare debeat domino videamus. Iurare autem sic debet. *Iuro ego ad hæc Sancta Dei Euangelia quod a modo in antea ero fidelis huic N. sicut debet esse vassallus domino suo. Nec id quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit, pandam alij ad eius detrimentum, me sciente. Si vero fidelitatem iurat, non ideo quod feudum habeat, sed quia sub iurisdictione eius sit cui iurat, aut si domesticus eius sit, id est, familiaris eius cui iurat, nominatum, Vitam, mortem, membrum, & eius rectum honorem iurabit.*

Ex EPISTOLA PH. **Q**VÆ EST IN DECRETIS, **XXII.** **Q**VI FI.

DE forma fidelitatis aliquid scribere monitus, hæc vobis quæ sequuntur ex librorum aucto-

ritate notaui. Qui domino suo fidelitatem iurat, ista sex in memoriam habere debet. Incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile. Incolume, ne sit in damno domino suo de corpore suo. Tutum, ne sit ei in damno de secreto suo, vel de munitionibus suis per quas tutus esse potest. Honestum, ne sit ei in damno de iustitia sua, vel de alijs causis quæ ad honestatem eius pertinere noscuntur. Utile, ne sit ei in damno de possessionibus suis. Facile & Possibile, ne id bonum quod dominus suus leuiter facere potest ei difficile faciat: neve id quod ei possibile erit impossibile faciat. Ut fidelis hæc documenta caueat iustum est. Sed quia non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est, restat ut in sex prædictis consilium & auxilium domino suo præstet, si vult videri beneficio dignus & fidelitate saluus esse. Dominus quoque in his omnibus vicem fideli suo reddere debet: quod si non fecerit, merito male fidus censembitur; sicut ille qui in eorum præuaricatione, vel faciendo vel consentiendo deprehensus fuerit perfidus & perjurus esse censembitur.

EX TIT. DE NOVA FORMA FIDELITATIS.

Est & alia de nouo super fidelitatis iuramento forma inuenta, & utentium consuetudine approbata, quæ hodie in omni fere curia videtur obtinere: hæc scilicet. *Ego iuro per hæc Sancta Dei Evangelia quod ab hac hora in antea usque ad ultimum diem vitæ meæ ero fidelis tibi domino meo contra omnem hominem, excepto imperatore vel rege.* Quod verbum si re-

Cte intelligatur nulla quidem indiget adiectione, sed integrum & perfectam in se continet fidelitatem. Sed propter simplices & nominis significationis ignaros, ad illius verbi interpretationem hæc adiici solent. *Juro quod nunquam scienter ero in consilio, vel auxilio, vel facto, quod tu amittas vitam vel membrum aliquod, vel quod tu recipias in persona aliquam lesionem, vel iniuriam, vel contumeliam, vel quod tu amitas aliquem honorem quem nunc habes, vel in antea possidebis.* Et si sciuero vel audiero de aliquo qui velit aliquid istorum contra te facere, pro posse meo ut non fiat impedimentum præstabo. Et si impedimentum præstare nequero, quam citius potero tibi nuntiabo, & contra eum prout potero tibi meum auxilium præstabo. Et si contigerit te rem aliquam quam habes vel habebis iniuste vel fortuito casu amittere; eam recuperare iuuabo & recuperatam omni tempore retinere. Et si sciuero te velle iuste offendere aliquem, & inde specialiter vel generaliter requisitus fuero, meum tibi sicut potero auxilium præstabo. Et si mihi in secreto aliquid manifestaueris illud sine tua licentia nemini pandam, vel per quod pandatur faciam. Et si consilium mihi super aliquo facto postulaueris, illud consilium tibi dabo quod mihi magis tibi videbitur expedire & nunquam ex mea persona aliquid faciam scienter quod pertineat ad tuam vel tuorum iniuriam vel contumeliam.

Ex L. IMPERIALEM. DE PROHIB. ALIEN.
PER FRID.

IL lud præcipimus, ut in omni sacramento fideli-tatis nominatim Imperator excipiatur,

BALD. IN FINE PROOEMII.

DE negotio super quo nos consulere voluisti tibi secundum usum curiae feudi breuiter respondemus, quod pro feudo quod ab aliquo per Ecclesiam retinetur nulla fidelitas sit facienda.

EX TIT. SI DE FEVDO CONT. SIT.

SI minor fuerit feudum datum, fidelitatem facere non cogitur, donec venerit in aetatem maiorem, feudum tamen retinet.

EX §. SVMMOPERE IN CAP. EXTRAORD.

Quoniam de fidelitate mentionem fecimus, super ea summatim aliqua dispiciamus. Si beneficium est sine fidelitate, & vassallus aliquid quod sit contra dominum suum fecerit, beneficium laudatione parium amittit. Hoc idem dicimus de eo qui fidelitatem iurat.

EX §. SVMMOPERE IN CAP. EXTR.

Qui fidelitatem iurat, si voluntate utrorumque separatio feudi facta fuerit, fidelitas finitur. Si sua voluntate vel parium iudicio vassallus feudum dimiserit, fidelitas durat.

EX §. I. QVALITER VASSALL.

Inuestitura autem facta, & fidelitate subsecuta, omnino cogitur dominus inuestitum in vacuum

possessionem mittere. Quod si differat, utilitatem omnem ei præstabit.

EX TIT. SI DE FEVDO CONTR. SIT.

SI facta de feudo inuestitura pœnitentia dominum antequam possessionem transferat, an præstando interesse vassallo liberetur, quæsum fuit. Et responsum est, prætermissa illa condemnatione, dominum possessionem feudi, de quo inuestitaram fecit, tradere compellendum.

EX §. I. DE NOTIS FEVD.

Heres domini necesse habet tenere firmam inuestituram quam pater fecit, & eadem lege & eodem iure debet ille qui inuestitus est habere rem, qua haberet qui inuestituit cum coherede suo.

EX TIT. DE CLER. QVI INVEST. FE.

Clerico de bonis suis inuestitaram faciente, eius successor cogitur omnino eam implere. Cum vero de bonis Ecclesiæ eam fecerit, si possessio rei per beneficium inuestitæ penes ipsum fuerit, & ipse & eius successor eam adimpleat. Quod & in laicis contingit.

TIT. VIII.

De vassallo committente culpam
contra dominum, & de culpis
dominorum.

EX TIT. IN QVIB. CAVS. FEVDVM AMIT.

Bertus de Orto Anselmo filio suo
salutem. Cogis me, & super hoc sæ-
pe scribendo multum vrges me, vt
causas quibus beneficium amittitur,
tibi enumeratas significarem. Quod
ideo distuli quia sæpius causa no-
stræ rei publicæ occupatus, & multis priuatorum
causis aliisque rerum innumerabilium impedimen-
tis detentus, onus illud subire non valebam. Et ne
videar preces tuas paruipendere, & studium discen-
di tibi imminens negligere, quid mihi super hoc
videatur tibi explicabo, dummodo memineris,
causas illas sub aliqua certa regula aut definitione ro-
tunda non posse comprehendendi. Nam sicut de pro-
bationibus in Digestis scriptum reperimus, sic & de
his causis sine calumnia dicere possumus. Si quis
enim dixerit, quæ causæ, & quemadmodum alicui
domino ad ingratitudinem alicuius vassalli proban-
dam possint sufficere, nullo certo modo diffiniri pos-

se , non errauerit. De illa tamen ingratitudine Io-
quor, per quam beneficium amittitur. Non enim ad
hoc sufficit omnis occasio per quam fidelis accepti
beneficij ingratus esse videatur; Sed sunt quædam,
vt ita dixerim, egregiæ ingratitudinis causæ, quibus
beneficium secundum mores curiarum adimi solet.
Quomodo enim quam humiliter , quam deuote,
quam benigne, quam fideliter erga dominum suum
debeat se vassallus habere , potius ex naturali iure , &
bonis curiarū consuetudinibus percipi potest, quam
aliqua lege aut scripto comprehendendi.

EX TIT. QVI FEVD. DAR. POSSVNT.

& EX TIT. DE NATVRA FEV.

& EX TIT. QVIB. MOD. FEVD. AMITT.

ET antiquissimo quidem tempore sic erat feu-
dum in dominorum potestate connexum , vt
quando vellent possent auferre rem à se in feudum
datam. Sed hodie natura feudi hæc est, vt non pos-
sint vassalli sine culpa diuestiri. Et quia dictum est
supra quibus modis feudum acquiritur & retinetur,
nunc videndum est qualiter amittatur.

EX CONST. FEVDAL. LOTH. IMP.

SI quis ex militum ordine de feudo fuerit inuesti-
tus, obseruetur de beneficio & successione & de
culpis, vt habemus per constitutionem domini Lo-
tharij quam constituit tempore Eugenij Papæ ante
ianuam beati Petri in ciuitate Romana.

Ex

EX TIT. DE FEV. SINE CVL. NON AMIT.

IMP. LOTH. A.

Sancimus ut nemo miles sine culpa cognitabe-
neficium suum amittat, & nisi ex culpis vel causis
conuictus fuerit quas milites vsi fuerint nominare
quando faciunt fidelitatem dominis suis, vel per lau-
damentum parium suorum, vel si deseruire noluerit.

EX TIT. QVOT TEST. SINT NECESS.

IMP. HENRICVS VNIVERSO POP.

Si in honestis factis atque indecentibus machina-
tionibus dominum suum vassallus offenderit, at-
que insidijs clandestinis vel manifestis eum apetie-
rit, vel inimicis eius suas amicitias copulauerit, atque
in alijs sic versatus est, vt potius inimicus quam fide-
lis esse credatur, seu in campestri bello dominum
suum dereliquerit, vel si eum cucurbitauerit, feudo
priuabitur.

EX §. I. QVIB. MOD. FEVD. AMIT.

Si vassallus dominum assalierit, vel castrum do-
mini, sciens ibi dominus vel dominam esse, feu-
dum amittere debet, quod ad dominum reuertetur.

EX §. I. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AMIT.

Porro si dominum, ut ita loquar, assalierit, vel vi-
cum in quo est per vim agressus fuerit, vel im-
pius manus in personam domini vbi cumque iniece-
rit, vel alias graues & in honestas injurias intulerit, vel

morti eius veneno vel gladio vel aliter insidiatus fuerit, beneficium amittit.

Ex §. I. QVIB. MOD. FEVD. AMIT.

SI valuafores scienter assalierint seniores, siue similes culpas cōmiserint, beneficio carere debet.

Ex TIT. DE CAP. QVI CVR. VEND.

SI voluerit vassallus dominum offendere, & non laborauerit, non amittit feudum. Obertus & Gerardus. Et si laborauerit, non amittit: nisi ei insidiatus fuerit, & hoc probatum fuerit.

Ex TIT. QVIB. MOD. FEVD. AMIT.

SI Dominus praelium campestre habuerit, & vassallus ipsum morantem in ipso praelio dimiserit non mortuum, non ad mortem vulneratum, feudum amittere debet; quod ad dominum reuertetur.

Ex TIT. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AMIT.

Qui dominum suum, cum quo ad praelium iu erat in acie periclitantem dimiserit, beneficio se indignum iudicabit.

Ex TIT. QVIB. MOD. FEVD. AMIT.

SI capitanei, vel maiores valuafores, vel minores in bello seniores dimiserint, siue similes culpas commiserint, beneficio carere debent.

EX TIT. DE FEVDO SINE CVL. NON AMIT.

SI quis miles in pugna dominum suum dimiserit, & cum eo non laborauerit, si potuerit, decernimus ut proprium beneficium amittat, dominus vero habeat.

EX TIT. DE ALIEN. FEVDI. PATER.

SI à morte dominum vassallus liberare potuerit, & non fecerit, beneficio carebit.

EX §. I. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AM.

ET qui cognouerit dominum inclusum, & eum cum potuit non liberauit, indignationem domini non euitabit.

EX §. I. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AM.

SI vassallus præscierit aliquem contra dominum suum assaltum, vel captionem, vel mortem, aut grandem patrimonij iacturam molientem, debet dominum, quam citius potest, super hoc certiorare, vt proinde dominus sciens prudensque periculum valeat declinare. Quod si forte qui fidelis esse debuerat, dolosus aut negligens super hoc inuentus fuerit, se beneficio caritatum cognoscat.

Ex §. i. QVIB. MOD. FEVD. AMIT.

SI Capitanei vel maiores valuafores vel minores credentiam ad dominorum damnum scienter manifestauerint , siue similes culpas commiserint , beneficio carere debent.

Ex §. i. QVAE FVIT PRI. CA. BEN. AM.

ET qui delator domini sui extiterit , & per suam delationem graue dispendium eum sustinere fecerit, indignationem domini non euitabit.

Ex §. SACRAMENTVM. DE CONS. REC.
FEVD.

VAssallus dominum nec accusare , nec testimonium dicere contra eum potest in ciuili causa licet modica vel criminali. Quidam tamen dicunt in criminali non licere, in ciuili licere. In quibus, si contra fecerit , feudo priuabitur.

Ex §. i. QVIB. MOD. BENEF. AM.

SI fidelis cucurbitauerit dominum , id est cum vxore eius concubuerit, vel concubere se exercuerit, aut cum ea turpiter luserit , vel si cum filia, vel nepte ex filio , aut cum nupta filio , aut cum sorore domini in domo ipsius domini manenti concubuerit, iure feudum amittere censemur.

Ex §. i. QVAE FVIT PRI. CA. BEN. AM.

RUſus si dominæ vel domini filiæ , aut nurui vel sorori in domo adhuc manenti, quæ in capillo

dicitur, se immiscuerit, feudo, quo se indignum mō-
strauit, carere debet.

Ex §. i. QVI. MO. FEVD. AMIT.

SI valuafores seniorum vxores adulterauerint, siue
similes culpas cōmiserint, beneficio carere debēt.

Ex §. SI QVIS DE FEVDO SI. CVL. NON
AMIT. IMP. LOTHAR.

SI quis miles concubuerit cum vxore domini sui
viventis, decernimus vt proprium beneficium
amittat; dominus verò habeat.

Ex §. i. QVIB. MO. FEV. AMIT.

SI vassallus fratrem suum occiderit, vel nepotem,
id est, filium fratri, feudiamissionē multabitur:
quod ad dominum reuertetur.

Ex TIT. AN ILLE QVI INTER FR. DO.

SI vassallus fratrem suum interficerit ad hoc vt
totam hæreditatem habeat, beneficio priua-
bitur.

Ex TIT. AN ILLE QVI INTER. FR. DO.

SI quis interficerit fratrem domini sui, non ideo
beneficium perdit.

Ex §. LICET. SI DE FEV. CONTR. SIT.

QVæsitum est, si dominus in periurium incidat,
quia dare non valeat, quod dare iurauerit;
& vassallus ipsum liberare possit suam pecuniam dan-

dō , & non faciat , an beneficium amittat ? & responsum est , non amittere .

Ex §. FIN. DE ALIEN. FEV. PATER.

SI vassallus potuerit facere ne dominus in peccatum præcipitaretur , veluti periurium , & non fecit , non tamen feudo priuandus eiit .

Ex §. i. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AM.

QVi domino suo iustitiam facere noluerit , feudum perdit .

Ex §. i. AN ILLE QVI INTERF. FR. DO.

SI vassallus aliam feloniam commiserit , hominem videlicet tradendo , vt amplius in curia stare non possit , beneficio priuabitur .

Ex §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

DIcimus autem vt si vassallus contra ea quæ in fidelitate nominantur fecerit , beneficio carebit .

Ex §. SI VASSALLVS. DEVAS. QVI CON. CONST. LOTHAR.

SI contra vnum dominorum , quorum communis vassallus erat , feloniam fecerit , aut eum forte cuperbitando , eius solius parte priuabitur .

Ex §. i. IN CAP. EXTRAORD.

SI vni propter propriam culpam feudum abdicatum fuerit , alijs non nocet ; nisi ad tempus , id est ,

donec heredes illius inculpati fuerint.

Ex §. SVMMO PERE. IN CAP. EXTRAORD.

CVm feudum hereditarium a coheredibus propria culpa per pares aufertur, præiudicium ceteris non fit. Hoc autem ita intelligitur, vt viuo eo vel suis heredibus ad ceteros venire non intelligatur.

Ex §. PRÆTEREA. IN CAP. EXTRAOR.

COnstituit Corradus, quod si clericus, veluti episcopus vel abbas, habens beneficium à rege, non solum personæ; sed ecclesiæ datum, ipsum propter suam culpam perdat, eo viuente & honorem ecclesiasticum habente ad regem pertineat: Post mortem vero eius ad successorem reuertatur.

Ex TIT. QVI CVRIAM VEND.

QVæsitum est apud me, si filius viuente patre dominum offenderit, ita quod feudū amitteretur, si pater decessisset, vtrum feudum amittatur, vel non? Secundum S. sic secundum O. & G. similiter.

IMP. CORRADVS IN LOMBAR. DE BEN.

C. FI.

STvassallus forte filium, vel abiaticum ex filio non reliquerit, & fratrem legitimum ex parte patris haberet, & seniorem offendit habuerit, & sibi vult satisfacere & miles eius esse, beneficium, quod patris sui fuit, habebit.

EX L. IMPERIALEM. DE PROHIB. AL.
PER FRID.

SI filius vasallus dominum offenderit, pater à domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum domino, vel à se filium separet: alioquin feudo priuetur. Sin autem pater vult eum deducere ut satisfaciat; & filius contemnit, patre mortuo in feudum non succedat, nisi prius domino satisfecerit, parique modo vasallus pro omnibus domesticis suis faciat.

EX L. IMPERIALEM. DE PROHIB. FEVD.
AL. PER FRID.

PRÆCIPIMUS ut si vasallus de suo feudo alium vasallum habuerit, & vasallus vasalli dominum domini sui offenderit, nisi pro seruitio alterius domini sui hoc fecerit, quæ sine fraude ante habuerat, feudo suo priuetur, & ad dominum suum à quo ipse tenebat reuertatur: nisi requisitus ab eo paratus fuerit satisfacere domino maiori, quæ offendit. Et nisi vasallus idemque dominus à suo domino requisitus eum qui maiorem dominum offendit requisierit ut satisfaciat, feudum suum amittat.

EX TIT. SI DE FEVD. FVERIT CONT.

Dominio committente feloniam, ut ita dicam, per quam vasallus amitteret feudum, si eam committeret: Responsum est proprietatem feudi pertinere

pertinere ad vassallum; siue peccauerit in vassallum,
siue in alium.

EX TIT. QVA. DOM. PROPR. PRIV.

EX facto quæsum scio, & ego à pluribus quæsum
ui, si dominus contra vassallum apertam felo-
niam fecerit, an sicut vassallus beneficium amitteret,
ita dominus proprietate priuetur? Et quidam dicunt,
quod ex omni feloniam, qua vassallus feudo priuare-
tur, etiam dominus proprietate priuetur. Alij non
nisi ex magna feloniam. Alij ex nulla. Sed prima sen-
tentia mihi placet, nō habita distinctione qualis vas-
fallus sit, vtrum per sacramentum vel non.

EX §. I. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AMIT.

PRædictis modis debere beneficium amitti, tam
naturalis quam ciuilis ratio suadet: Quod colli-
gi potest, si quis nouam constitutionem iustas ex-
heredationis causas numerat & alias constitutio-
nes enumerantes iustas repudij causas quibus matri-
monia recte cōtracta soluūt, & ingratitudines qui-
bus donationes iure perfectæ reuocantur sciscitatus
fuerit. Sed quia natura nouas deproperat edere for-
mas, potest multis modis contingere, vt aliæ emer-
gent causæ quibus videatur beneficium iuste adimi
posse. Ideoque iudex vbique solers & discretus, &
æquitati obsecundare sollicitus, subtiliter cuncta dis-
pensans prouideat, si qua fuerit antiquioribus causis
similis aut maior, vt proinde sciat beneficiū sit amit-

tendum, an nihilominus retinendum.

Ex §. VASSALLI. SI VASSAL. FEVD. PRIV.

FEuđum vassalli delinquentis iterum per filium à domino gratiam ei faciente acquiri potest.

T I T. I X.

De vassallo non præstante debitum seruitium domino.

Ex §. I. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AMIT.
ET DE FEVDO SINE CVL. NON AMIT.

Nec alia est iustior causa beneficij auferendi, quam si id seruitium pro quo hoc beneficium datum fuerit, vassallus facere recusauerit: quia beneficium amittit. Aliud est, si forte ideo non seruierit, quia dominus non petierit. Tunc enim feudum non amittit. Et si vassallus domino suo seruire noluerit: tunc condic̄io ob causam proponitur ad repetendum feudum, ex quo domino non seruit.

Ex tit. SI DE FEVDO FAC. CONTRO.

LIcet vassallus domino seruitium non offerat, quantocumque tempore steterit, dummodo

domino petenti seruire paratus sit , beneficium non amittit. Si tamen ei magnum sciat imminere periculum, vltro adiutorium suum ei præbere debet.

EX TIT. AN ILLE QVI INTERF. FRA. DOM.
&, DE FEV. SINE CVL. NON AMIT.

Non cogitur vassallus omnino secundum usum Mediolani dominum adire, & seruitum ei offerre : Sed cum nuntiatum ei fuerit , tunc domino seruiat, si potest. Et si vassallus steterit per viginti annos & vltra, quod domino non seruierit, nisi necesse fuerit domino, non amittit feudum.

HIC FINIT. LEX CORRADI.

Ad hæc quantocumque tempore steterit vassallus quod domino non seruierit , secundum usum Mediolani beneficium non amittit, nisi seruitum facere renuerit : vel nisi à domino ei denuntiatum fuerit, & ille cum potuit diu steterit quod seruitum nullum fecit. Bonus tamen iudex varie ex personis causisque diffiniat. Finge , vassallum rematum esse, vel non ; dominum guerram habere , vel non ; paruam vel magnam , & an denuntiauit ei dominus, vel non. hæc enim omnia vertuntur in cognitione causæ: & promptiores sumus ad absoluendum, quam ad condemnandum. dum tamen scias , quod si vassallus sciuerit dominum obsideri, vel alias mortem sibi imminere, & cum potuerit, eum etiam sine nuntio non adiuuerit, feudo priuabitur.

HIC FINIT. LEX CORRADI.

Dominio guerram alicui faciente, si sciatur quod iuste, aut dubitatur, tenetur vassallus ut adiuuet eum. Sed si palam est, quia irrationaliter eam facit, eum adiuuet ad defensionem. Ad offendendum vero adiuuet eum si vult. Sed si eum adiuuare noluerit, non tamen feudum amittet. Obertus & Gerardus. Alij vero sine distinctione dicunt; semper eum adiuuare debere. Sed Obertus & Gerardus utuntur hoc argumento, quod quemadmodum excommunicatum, vel à rege bannitum, non est obligatus vassallus ad adiuuandum, vel ei seruitium præstandum, immo solitus est interim à sacramento fidelitatis, nisi ab ecclesia, vel rege fuerit restitutus; ita nec istum iniuste alicui guerram facientem vassallus adiuuare debet.

Ex §. SI VASSAL. HIC FIN. LEX COR.

Contra omnes debet vassallus dominum adiuuare, etiam contra fratrem & filium & patrem, nisi contra alium dominum antiquiorem. Hic enim ceteris est præferendus.

Ex §. PRÆTEREA. IN CAP. COR.

Constituit Corradus in hostenducijs petendis ut liceat dominis hostenducias petere nulla præscriptione obstante. Hostenduciae dicuntur, adiutorium quod faciunt vassalli dominis Romam cum Re-

ge in hostes prosequentibus, quando cum eis non vadunt. Verbigratia in Lombardia duodecim denarios de modio: in Teutonia tertiam partem fructuum, facta computatione fructuum solummodo eius anni quo hostem faciunt.

Ex L. IMPERIALEM. DE PROH. FEV. ALIE.
PER FRIDER. IMP. FRID.

Firmiter etiam statuimus tam in Italia quam in Alamania, ut quicumque indicta publice expeditione vocatus à domino suo in eadem expeditione spatio competenti venire temere supersederit, vel alium pro se domino acceptabilem mittere contempserit, vel dimidium redditus feudi vnius anni domino non subministrauerit, feudum quod ab episcopo vel ab alio domino suo habuit, amittat, & dominus feudi in usus suos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem.

Ex TIT. DE PACE IVR. FIRM.

VT æquitas quæ in paribus causis paria iura desiderat, per vniuersitatem totius Imperij seruetur, firmiter statuimus tam in Italia quam in Alamania, ut quicumque indicta publice expeditione Romanam ad suscipiendam Imperij coronam regem, aut sub rege dominum suum non adiuuauerit, aut eundo cuim ipso, aut pro quantitate feudi stipendia militæ persoluendo, si de vocatione legitima à domino suo conuinci per compares suos potest, feudum per-

dat, & dominus in usus suos illud redigendi liberam habeat facultatem.

T I T. X.

De vassallo non præstante fidelitatem domino & heredi eius.

Ex §. i. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AMIT.

ES T & alia ingratitudo notanda, si dominus in uestituram pollicendo vassalli fidelitatem petierit, & illo non præstante, dominus tribus vicibus, conuenienti tempore, interposito forte septem dierum spatio, ad curiam suam super hoc clamauerit, & vassallus tribus vicibus à suis paribus citatus iurare noluerit: si tamen tale beneficium sit ut iuslurandum fidelitatis fieri debeat.

Ex §. SVMMOPERE. IN CAP. EXT.

SI cui militi fidelitas à domino requisita fuerit, dominus secundum quosdam librum militi ostendere debet, & miles eam facere debet, vel parium laudationi intra annum stare. Quod nisi factum fuerit, miles secundum quosdam de beneficio damnari potest. Quod contra præceptum domini Lothari regis datum Papiæ videtur. Euenit autem aliquan-

do, ut vassallus dicat domino se facturum fidelitatem secundum quod pares iudicauerint, & tunc beneficium non perdit, si stat per dominum quod curiam non faciat. Librum etiam ostendi, non necessitate, sed voluntate fieri solet. Est enim quiddam fidelitatis memoriae causa.

Ex §. 1. Qvæ fuit pri. ca. benef. amitt.

Alia causa beneficij amittendi hæc fuit: & adhuc in plerisque locis & curijs obtinet, sed in nostra Mediolanensi curia non obtineret, quod si vassallus per annum & diem domino suo mortuo steterit quod heredem domini sui inuestituram petendo, fidelitatem pollicendo, non adierit, tanquam ingratus existens beneficium amittit. Et contra si domino superstite vassallus decesserit, & filius eius per iam dictum tempus inuestituram petere neglexerit, eo beneficio carebit.

Ex CAPITVL. CORRADI.

HÆc sunt capitula quæ fecit rex Corradus in Rócalia. Constituit enim, vt si post mortem domini vassallus, vel post mortem vassalli eius heres per annum & diem steterit quod dominum vel eius heredem non adierit fidelitatem pollicendo, & inuestituram petendo, si tale sit beneficium vt fidelitas præstanda sit, id perdat, sicut antiquitus fuit consuetudo: Sed non Mediolani.

EX TIT. QVO TEMP. MILES INVESTIT.
PETERE DEBET. IMP. LOTH.

SAncimus ut nemo miles vltra annum & mensem vadat, quod inuestituram beneficij sui à filio vel successore domini sui non petat, vel post mortem domini sui vel patris sui, vel alterius cui succedere debet, nisi iusta causa interuenerit quare non petierit, veluti mortis, vel capitalis inimicitiae, vel infantia, vel etiam iusta absentia: & si, ut prædictum est, non petierit, damnetur.

EX TIT. DE PROHIB. FEV. ALIEN. PER
LOTHAR.

QVoniam inter dominum & vassallum nulla fraus nec quodus malum ingenium debet interuenire, idcirco per hanc præsentem legem sanctimus, si vassallus non dolose per annum & diem steterit quod à domino sui beneficij inuestituram non acceperit vel petierit, ob hoc feudum non amittat. Dolus enim abesse videtur si iusta causa impediente steterit.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTR.

INter dominum & vassallum nulla fraus esse debet: & inde potest concipi, quod si vassallus non dolose steterit per annum quod inuestituram sui beneficij non petierit, non damnabitur. dolus enim abest,

abest, si iusta causa impediente steterit; vel etiam cum amore domino conscientia seruitum fecerit.

EX L. IMPERIALEM. DE PROHIB. FEV.

ALIEN. PER FRID.

Si quis infeudatus maior quatuordecim annis sua incuria vel negligentia per annum & diem steterit, quod feudi inuestituram à proprio domino non petierit, transacto hoc spatio feudum amittat, & ad dominum redeat.

EX §. QVI CLERICVS. SI DE FEV. FVERIT
CONTROV.

Et si vasallus omni anno non se domino representet, feudum non amittit.

EX §. SVMMOPERE. IN CAPIT. EXTRAORD.

Qvicunque fidelitatem facere paratus est domino suo, prout pater fecerat patri vel antecessori domini sui; dum tamen haec bona fide & non dolose dicat, sed iusto errore, omnino condemnari non potest.

EX §. QVI CLERIC. SI DE FEVDO FVE. CONTRO.

Omnes filii eius qui feudum acquisiuit fidelitatem facere debent, maxime si in diuisum habent. Quod si feudum ex diuisione ad unum tantum peruenit, ille solummodo fidelitatem faciet.

Ex §. S V M M O P E R E . I N C A P . E X T R A O R .

CVm plures fratres vassalli paternum beneficium habent, donec id indiuisum possident, vna fidelitas & vnum seruitium domino fieri debet. Si vero partitum fuerit, quot partes, tot fidelitates erunt. Seruitia vero pro partibus, ne vno primo videantur grauiora, sed pro quantitate beneficij moderanda, Plures autem domini, et si feudo inter se diuidant, tamen nullo modo nisi vnam fidelitatem ex feudo habere poterunt. Seruitium vero omnibus non grauitate sed moderamine est faciendum.

Ex §. IMPERIALEM. DE PROHIB. FEV.
AL. PER FRID.

OMnes qui feudi partem habent iam diuisi vel diuidendi, fidelitatem faciant. Ita tamen ut vassallus pro vno feudo plures dominos habere non compellatur.

Ex TIT. DE PROHIB. FEV. ALIEN. PER LOTHAR.

SAtis bene dispositum ad utilitatem regni, & perniciosa pestem destruendam inserere in scriptis curauimus. Quidam miles, prout est solitum, à duobus dominis bina beneficia acquisiuit, qui decedens duos reliquit filios; qui paterna beneficia inter se diuidentes, alter eorum suo domino pro beneficio quod ad eum peruenit, fidelitatem nullo ante-

posito sicut pater fecerat fecit. Alter vero frater pro suo beneficio alteri domino suo similiter , quia nul lum alium dominum habere videbatur , nullo anteposito fidelitatem fecit: defuncto posteriori fratre sine filijs, vtique feudum in vnam, vt prius, personam peruenit , & sic dominus talem fidelitatem quaerit, qualem eius frater fecerat: Quas alter rationes amputantes sancimus, quod frater fecit superstiti nihil obesse; licet in secundam & tertiam generationem, & usque in infinitum, si hoc actum est, peruerterit.

Ex §. SI MINORI. SI DE FEV. FVE. CONTROV.

Si quis decesserit impubere relicto, nec ipse nec eius pro eo fidelitatē facere cogitur. Idem de personali seruitio. Alius tamen pro eo seruitum faciens admittetur,

De Vassallo feudum alienante,

Ex §. I. QVÆ FVIT PRI. CAV. BENEF. AMITT.

NON ex omni causa ex qua opinio vassalli grauatur, beneficium amittitur. Nam s̄epe deierat, & nihilominus beneficium retinet : vt puta, qui portionem beneficij absque scientia domini alienat, beneficium quidem retinet , sed fidem promissam seruare non videtur.

Ex §. i. DE ALIEN. FEVDI.

Si clientulus voluerit partem feudi sui alienare, id est medietatem, sine voluntate dominisui, poterit hoc facere. Ulterius progredi non poterit: secundum verum & iustum usum. Alioquin & feudum amittit. & quod actum est non valebit. Mediolanenses vero irrationaliter considerantes dicunt, clientulum posse etiam totum feudum sine voluntate domini alienare. Quod dictum est, alienare, intelligas de libello.

Ex TIT. DE ALIEN. FEV.

Si aliquis de capitaneis, vel maioribus valvas foribus, vel minoribus suum beneficium, siue totum, siue partem alienauerit, & ipse vel eius heres sine herede decesserit, quia beneficium senioribus aperitur, totum hoc quod fecit reuocari debet.

Ex §. i. QVIB. MODIS FEV. AMITT.

Si duo fuerint fratres, & unus inuestituram feudi acceperit, si paternum feudum cum fratre diuiserit, & ille qui feudi partem acceperit, postea plus medietate vendiderit, & sine herede legitimo decesserit, feudum ad dominum reuertitur.

Ex §. i. DE SVCCES. FEV.

Hoc quoque obseruatur, ut si frater meus partem suam feudi alienauerit, nihilominus si mo-

rietur sine herede masculo, revertitur ad me: Et olim obseruabatur hoc usque ad quartum gradum tantum secundum quosdam. Hoc ideo quod non vocatur paternum: alij autem usque ad septimum gradum.

Ex §. SUMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

Si alter ex fratribus qui paternum beneficium habet suam portionem domino vel alicui extraneo dederit, dominus vel extraneus tamdiu teneat pro beneficio, sine preiudicio, quādiu ille qui dedit heredem masculum habeat. Si vero sine herede decesserit alter filius, frater eius, si vixerit, sine ullo obstacle & temporis prescriptione beneficium, quod hereditarium est, a quocunque possidente vindicet. Idem dicimus & si plures fratres fuerint, & alter ab altero ex confratribus acquisierit, hoc enim verissimum ex usu comprobato dicimus.

Ex §. INVESTITURA. PER QVOS FIAT INVEST.

Si quis ex agnatis tuis rem, quę à communi parente per successionem ad eum peruenit, alienare voluerit, non permittitur ei secundum antiquam consuetudinem alij eam vendere, nisi tibi, vel alij proximi oris pro æquali pretio accipere volenti.

Ex tit. SI DE FEV. CONTROVER.

Titus filios masculos non habens partem feudi sui Seio, partem eiusdem feudi possideti agna-

to suo concessit. Sempronius proximior agnatus, mortuo demum Titio partem illam feudi nullo dato pretio recuperare potest. Quod si Titius filium haberet, pretio redditio etiam viuo Titio.

Ex CAPITVL. EXTRAORD.

SVmmopere in scriptis mādare curauimus, quod si quis aliquem de beneficio inuestierit, ille qui inuestitus fuerit, non potest vt proprium vendere, nec pro leuissima re locare, nec in feudum dare; nisi maiorem partem apud se retinuerit, & si in disputatione filiorum fuerit, nulla ratione, nec quolibet modo dare potest. Quæ omnia si facta fuerint, nullius momenti erunt, & omnia ad priorem dominum reuertuntur.

Ex §. I. QVIB. MODIS FEV. AMITT.

SI vassallus libellario nomine amplius medietate feudi dederit, aut pro pignore plus medietate obligauerit, ita vt transactum permittat, vel dolo hoc egerit, feudi amissione multabitur, & his casibus feendum ad dominum reuertitur. Rursus si fidelis minus medietate libellario nomine dederit vel pignori obligauit, & sine herede decesserit, & sic feendum ad dominum redierit, vel postquam ad libellum dederit vel pignori obligauerit domino refutauerit, tunc ille qui ab eo acceperit nullo iure aduersus dominum tueri se potest.

Ex §. I. DE ALIENAT. FEV.

Si clientulus libellum vel aliud de medietate feudi sine domini voluntate fecerit, eo mortuo sine herede masculo, quod verbum in feudo ita intelligendum est, sine filio masculo, feudum ad dominum reuertitur.

Ex §. I. QVIB. MO. FEV. AMITT.

Si quis feudum in curte domini sui habuerit, quod vulgo feudum de camera appellatur, non poterit ipsum feudum in aliqua parte libellario nomine alicui sine cōsensu domini sui dare, vel pignori obligare. Similiter si extra curtem tenuerit, & dominus districtum habuerit vel alium honorem, & alienauerit sine domini voluntate, iure ad dominum reuertitur.

Ex §. I. QVALITER POT. OLIM VASSAL.
FEV. ALIEN.

Necessitate suadente poterat olim vassallus inscio domino vel inuito feudi partem alienare & vendere, retenta videlicet alia parte; Donare autem, aut pro anima iudicare, vel in dotem pro filia dare, nullius curiæ consuetudine poterat. Si autem vel in totum vel in partem voluerat per feudum aliquem inuestire, licebat ei hoc facere sine fraude. Sed & vassallus olim locare poterat, nisi locatio esset fraudulenta alienatio, sicut est per libellum, ut dicatur

venditio. Quis enim dubitat quod libellario nomine sub vilissima duorum denariorum pensione perpetuo conceditur utendum, in fraudem alienatum esse? Si autem domino dissentiente vendebat, siue per feudum inuestiebat, quod & ipsum hodie sincere & sine fraude facere ei licet, tunc omnis feudi alienatio reuocabatur. Si modo sine herede masculo descendente decedebat, vel feudum in manu domini sui refutabat, vel alia forte ratione vel culpa amittebat: eo excepto, quod ille qui secundo loco beneficium acceperat, non amittebat, si priori domino seruire, & ab eo feudum recognoscere volebat. Porro siue de bona consuetudine, siue de prava queramus, concessa erat domino pro æquali pretio redemptio; nisi amiserat huius per refutationem vel annali silentio, ex quo scierat, computando. Praescriptione autem triginta annorum tam sciens quam ignorans submouebatur. In prohibendo autem vel redimendo potior erat proximi agnati quam domini conditio: si tamen feudum paternum erat.

Ex Tit. Qualiter poter. olim Fev. al.

Es autem optima consuetudine interdicta feudi alienatio, super quam multæ & diuersæ in singulis ciuitatibus seu curijs dabantur sententiæ, donec Lotharius imperator diuina gratia super hoc nouam constitutionem promulgauit quæ posita est in titulo de beneficijs.

Ex

EX TIT. DE PROHIBITA FEV. AL. PER LOTHAR.

L Otharius diuina gratia totius Romanorū imperator, pius felix inclitus triumphator, & semper augustus vniuerso populo. Imperialis benevolentia proprium esse iudicamus, cōmoda subiectorum inuestigare, & eorum calamitatibus diligenti cura mederi, & similiter rei publicæ bonum statum ad dignitatem imperij oīnāibus priuatis cōmōdis p̄spōne-re. Quo circa omnium fidelium nostrorum tam p̄s-
tentium quam futurorum nouerit vniuersitas, qua-
liter dum apud Ronchalias secundum antiquorum
imperatorum consuetudinem pro iustitia ac pace re-
gni componenda confederemus, omnia quæ ad ho-
norem Imperij Romani spectare videntur solicite in-
dagantes, pernitiosam pestem & rei publicæ non
mediocre damnum inferentem refecare proposui-
mus. Per multas etenim interpellationes apud nos
factas didicimus, milites passim beneficia sua distra-
here, ac ita omnibus exhaustis suorum seniorum sex-
uitia substerfugere, per quod vires imperij attenua-
tas maxime cognouimus, dum proceres nostri mili-
tes suos omnibus beneficijs exutos ad felicissimam
nostrī munēris expeditionem minime valeant trans-
lucere. Hortatu itaque & cōsilio archiepiscoporum,
lucum, marchionum, comitum, palatinorum, ce-
lerorumque nobilium similiter & iudicium hac edi-
tali lege in omne æuum deo propitio valitura de-
ernimus, nemini licere beneficia, quæ à suis senio-

ribus habeat, absque ipsorum permisso distrahere, vel aliquod commercium aduersus tenorem nostrae constitutionis excogitare, per quod imperij vel dominorum utilitas minuatur. Si quis vero contra huius nostrae saluberrime legis precepta ad huiusmodi illicitum commercium accesserit, vel aliquid in fraudem legis machinari tentauerit, pretio ac beneficio se caritum cognoscat. Notarium vero qui super tali contractu libellum vel aliud instrumentum conscripsserit post amissionem officij infamiae periculum sustinere facimus.

EX TIT. DE FEV. SINE CVL. NON AMITT.

Imperator Lotharius. Si quis miles beneficium suum totum vendiderit sine iussu domini, decernimus ut proprium beneficium amittat, dominus vero habeat.

EX §. DO. DE CONTROV. INTER. DO. ET EMPT.

Quod dicitur de venditione, idem est in omnibus alienationibus.

EX TIT. DE VASS. QVI CONTRA CONST. LOTH.

Si vassallus contra constitutionem Lotharij regis beneficium alienauerit; si totum, perdit totum; si partem, perdit partem, & ad dominum reuertitur.

Ex §. DENIQVE. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AMIT.

Si vassallus contra constitutionem bonæ memoriæ Lotharij imperatoris beneficium alienauerit, quia dominum contemnere videtur, beneficium ad dominum pertinet. Scriptum est enim ut pretio ac beneficio se caritatum cognoscat.

Ex TIT. SI DE FEV. CONTROV.

Si vassallus feudum alienauerit ignorans non domino, sed ipsi vassallo feudum restituendum est: ad interesse vero emptori ignorantis vassallus est condemnandus.

Ex TIT. DE CONTROV. INTER DO. ET EMPT.

Domino cum emptore feudi agente, si vassallus iurare poterit quod ignorans esse beneficium vendidisset, credens esse proprium, electioni emptoris committitur, vtrum ipsum velit domino cedere, an vassallo restituere. Quo restituto, id beneficium vassallus retinebit, non nocente venditione, eo quod ignorans alienasset. Et quod dicitur feudum alienatione domino aperiri, intelligendum est cum à scientibus beneficium venditur.

Ex §. I. DE ALIENAT. FEVDI.

Si vasallus cum domini voluntate totum vel medium feudum alienauerit, stabilis alienatio manet.

H ij

EX TIT. DE ALIE. FEV. PATER.

Alienatio feudi paterni non valet, etiam domino volente: nisi agnatis consentientibus, ad quos beneficium quandocumque sit reuersurum.

EX §. TITIVS. SI DE FEVD. FVE. CONTROV.

Si agnatus proximior consenserit alienationi, vel per annum ex quo sciuit, tacuit, omni modo remouebitur.

EX §. I. DE ALIEN. FEV. PATER.

Licit prohibeatur beneficij alienatio, tamen inter agnatos si est paternum conceditur.

EX §. I. DE ALIEN. FEV.

Alienatio facta fratri vel nepoti per libellum, valet.

EX §. I. DE ALIENAT. FEV. PATER.

Si libellum unus agnatus alteri de feudo paterno fecerit, non est libellus, sed quasi refutatio.

EX §. I. DE ALIENAT. FEV.

Si clientulus fecerit libellum in perpetuum de feudo suo alicui ecclesię, non valet: ideo scilicet, quia nunquam reuersurum esset ad dominum, cum ecclesia non desinat heres esse. Quod obseruandum

est in priuato ex natura perpetui libelli. Sed diuersum obseruatur in ecclesia quam in priuato. Ecclesia cultrix & auctrix iustitia non patitur aliquid contra iustitiam fieri in se vel in alterum : priuatus vero s̄æpe obuiat iustitiæ.

EX §. INVESTITURA. PER QVOS FIAT INVEST.

Res cuius alienatio prohibetur, nec per beneficium dari conceditur: nisi in casu, vt ecce res quæ à communi parente prouenit, alienari non permittitur, nisi proximiori emere volenti; & tamen per feudum cuilibet dari potest, nisi fiat in fraudem huius nostræ consuetudinis, vel legis nouæ bonæ memoriarum Lotharij imperatoris; Si quod pretium dederit is qui inuestituram suscepit. Tunc enim rescissa inuestitura redditoque à te, vel ab alio proximiore, pretio, rem tibi restituere compelletur.

EX TIT. SI DE FEVDO FVER. CONTROVERS.

Beneficium in feudum à vasallo, si nihil in fraudem legis fiat, recte dari potest dummodo militi detur.

EX §. SI INTER PARES. DE LEGE CORR.

Licet vasallus sine voluntate domini feudum non alienet, in feudum tamen recte dabit. Si tamen secunda persona talis sit, quæ feudo seruire possit, vt si dans miles est, & ille qui accipit feendum miles inueniatur; ad hoc, vt si contigerit similiter domino ser-

uire, vt prior, possit.

Ex §. SI INTER PARES. DE LEGE COR.

V Assallo liceat feudum dare alteri in infinitum.
In quibusdam tamen curijs vltra tertiam personam feudi concessio non extenditur; vt cum feudum peruenit in quartam personam, ei auferre dominus possit.

Ex §. SI INTER PARES. DE LEGE CORR.

Ille qui suum beneficium alij dat in feudum, non debet eis alia lege dare, nisi qua ipse habet: vt si habet sibi suisque heredibus (quod intelligi debet de solis masculis) non debet alij dare vt habeat ipse & sui heredes masculi & feminæ. Vnde quibusdam placet vt eo ipso feudum amittat. Obertus & Gerardus. Alij vero dicunt, & qui dederit, & cui datum est, beneficium perdit. Secundum vero alios tunc domino aperitur, quando masculi defecerint.

EX TIT. SI DE FEUDO EVER. CONTRO.

F Eudum ea lege datum vt ipse heredesq; sui masculi & feminæ, & cui dederit, habeant, iisdem culpis amittitur, quibus & aliud feudum. Quod si vasfallus alienauerit, feudum apud emptorem esse definit.

EX TIT. DE FEVDO NON HAB. PROP. FEV. NA.

Si quis ea lege feudum alicui dedit, ut ipse suique heredes, & quibus ipse dederit, habeat, iste qui sic accepit poterit ipsum vendere, donare, vel aliter si sibi placuerit etiam sine domini voluntate alienare. Et ille cui datum fuerit non habebit id pro feudo, nisi sicut ei datum est. Sed qualitercumque ei datum fuerit, siue ad proprium, siue ad libellum, licet propriam feudi naturam non habeat, iure tamen feudi censetur, ut ex ipsis causis, quibus & verum feudum, amittatur. Vbi ergo sic datum est feudum, & cui dederit in feudum aliud est, & propriam feudi naturam habet.

EX TIT. QVID IURIS SIT SI POST ALIENA.

Si vassallus ante constitutionem Lotharij regis feudum alienabat, quod in quibusdam curijs olim pro parte, in quibusdam pro toto licebat, & ipsum postea recuperabat, proprie feudum sibi retinebat, & in causam feudi recadebat. Hodie autem si id alienauerit, si quidem illicite, licet postea recuperauerit, tamen penes eum non remanebit, utpote domino apertum, ad quemcunque deuenierit. Profecto si domini voluntate vendidit, vel per libellum vel aliter alienauit, si postea idem recuperauerit, id feudum penes ipsum vassallum remanebit, non tamen iure beneficij, sed aut proprio, aut pro libello, aut aliter secundum quod idem recuperauerit: dum modo

Icias, quod si ad libellum, domini voluntate id dede-
rit, si quidem pro libello ei dantur forte singulis annis
quinque, hoc iure feudi censebitur. Illud vero ius
quod per libellum transtulit & postea recuperauit,
pro beneficio non tenebit. Sed velut alterius rei in li-
bellum datae ac si feudum domino refutauerit libel-
lum retinebit.

EX TIT. DE PROHIB. FEVDI AL.

Hedericus Dei gratia Romanorum imperator &
semper augustus vniuerso populo. Imperialem
decet solertiam ita rei publicae curam gerere, & sub-
iectorum commoda inuestigare, ut regni utilitas in-
corrupta persistat, & singulorum status iugiter con-
seruetur illæsus. Qua propter dum ex prædecessorum
nostrorum more cum vniuersali curia Ronchalię pro
tribunali sederemus, à principibus Italicis, tam recto-
ribus ecclesiistarum quam alijs fidelibus regni, nō mo-
dicas accepimus querelas quod beneficia eorum &
feuda quæ ab eis tenebantur vassalli sine dominilicé-
tia pignori obligauerant, vendiderant: & quadam
colfusione libelli nomine vendiderant: vnde debita
seruitia amittebantur, & honor imperij & nostræ ex-
peditionis complementum minuebatur: habito er-
go consilio episcoporum, ducum, marchionum, &
comitum, similiter etiam palatinorum, iudicum &
aliorum procerū hac edictali lege Deo propitio per-
petuo valitura sancimus, ut nulli liceat feudum to-
um vel partem aliquam vendere vel pignorare, vel
quo-

quomodo cumque distrahere seu alienare , vel pro anima iudicare sine permissione illius domini ad quem feudum spectare dignoscitur. Vnde imperator Lotharius, tantum in futuro cauens, ne hoc fieret legem promulgauit. Nos autem ad pleniorē regni utilitatem prouidentes , non solum in posterum , sed & huiusmodi illicitas alienationes hactenus perpetratas hac praefenti sanctione cassamus , & in irritum deducimus , nullius temporis præscriptione impediente: quia quod ab initio de iure non valuit, tractu temporis conualescere non debet. Seruata emptori bona fidei actione de pretio contra venditorem competente. Calidis insuper machinationibus quorundam obuiantes , qui pretio accepto quasi sub colore inuestituræ quam sibi licere dicunt feuda vendunt , & in alios transferunt, ne tale figmentum vel aliud ultrius in fraudem nostræ constitutionis excogitetur, omnibus modis prohibemus , pæna auctoritate nostra imminente , ut vendor & emptor , qui tam illicitas alienationes contraxisse reperti fuerint,feudum amittant , & ad dominum libere reuertatur : Scriba vero qui super hoc instrumentum sciens conscriperit , post amissionem officij cum infamia periculo manum amittat. Præterea ducatus , marchia, comitatus de cetero non diuidatur. Aliud autem feudum, si confortes voluerint, diuidatur.

EX CAPIT. CORRADI.

Constituit Corradus ut liceat dominis alienationes feudi factas nulla obstante præscriptione reuocare.

Ex §. SI VASSAL. SI DE FEV. FVE. CONTRO.

IN generali alienatione vassalli non continetur feudum, nisi nominatim sit dictum.

Ex §. I. DE INVESTIT. DE RE ALIE. FAC.

Quamuis ad vassallum beneficium pertineat, tamen proprietas ad alium spectat. Et ideo ratione tertiae, vel quartæ quæ à Longobardis seu Romanis viris vxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet; quia nec pignus, quod consultum dicitur, ex feudo fieri potest.

T I T. X I I.

De Domino feudum alienante,
& euictione rei feudalnis.

Ex §. SI INTER PARES. DE LE. CORR.

Dominus sine voluntate vassalli feudum alienare non potest. Quod Medionali nō obtinet. Ibi enim sine curia etiam totum beneficium recte alienatur: dum tamen

aut æquali domino aut maiori vendatur: inferiori vero, sine voluntate vassalli non licet. Nec licet partem alienare maiori, alia parte feudi retenta. Verbi gratia. Est vassalus qui ab eodem domino in pluribus locis feudum tenet. Si partem feudi dominus in uno loco vendat, & in alio sibi retineat, iste non debet emptori seruire, sed proprio domino totum beneficium recognoscere. Cum curia vero cuicunque etiā rustico & sine voluntate vassalli beneficium alienare potest: dum tamen totum alienet. Obertus. Quidam alij, ut Gerardus, dicunt non valere, si fiat inferiori.

EX TIT. DE CAPIT. QVI CVR. VEND.

Quidam Capitaneus in quadam sua curte militibus beneficium dedit; & postea eandem curtem vendidit non habita mentione beneficij: controuersia est inter capitaneum & emptorem; emptore dicente se curiam cum beneficio emisse; domino vero dicente beneficium ad illum non pertinere. Respondi, beneficium in venditione non contineri, nisi expressim de eo sit actum.

EX §. I. QVALITER OL. FEV. ALIEN. POT.

De illa feudi alienatione quæ fit à domino, si dubitetur, lex Corradi consulatur, quæ est posita in titulo *de beneficijs*.

Ex L. LOMB. CAP. FIN. DE BENEFIC.

Modus omnibus prohibemus ut nullus senior de beneficio suorum militum cambium aut precariam aut libellum facere, sine eorum consensu præsumat. Illa vero quæ tenent proprietario iure aut per præceptum sive per precariam, nemo eos iniuste audeat diuestire.

Ex L. IMPERIALEM. DE PROHIB. FEV. AL.

Nec dominus feudum sine voluntate vassallorum transferat ad alium.

Ex TIT. DE PACE IVRAM. FIRM.

IMP. FRIDER.

Si contigerit allodium aliquod infeudatum cōferti ecclesiæ per oblationem fidelium, vel per emptionis & venditionis alteriusve huiusmodi contractum, infeudatus, nisi per gratiam ecclesiæ tanquā de novo recipiat, feudum quod habeat retinere non poterit. Qui vero allodium suum vendiderit, districatum & iurisdictionem imperatoris vendere non præsumat.

Ex §. I. QVI SVCCES. TENE.

Si quis inuestitus fuerit pure de alieno feudo, inuestitura non valet.

EX CAP. EXTRAORD.

Si quis nominatim de beneficio alicuius militis inuestiatur, inutilis est inuestitura: quia in de occultum & nequissimum homicidium posset oriri & perjurium & alia nephanda euenire possent. Vnde & si de beneficio alicuius, cum primo apertum fuerit, aliquis inuestiatur, cum propter hoc magis occultere malitia perpetrari possit, magis inutilis est inuestitura.

EX TIT. QVO TEMPORE MILES.

IMP. LOTHAR.

Si quis dominus fecerit inuestituram vel cambiū de beneficio sui militis, sine consensu illius cuius est beneficium, hoc pro infecto habeatur.

EX TIT. DE FEVDO DATO IN VICEM

LEGIS COMMISSORIÆ.

Si quis inuestierit aliquem de feudo sui militis, viri Placentini prorsus asserunt hanc iuuestituram alter non valere, nisi eo consentiente cuius feudum erat. Mediolanenses vero & Cremonenses nihil distare asseuerant vtrum eo consentiente an ignorante, dummodo eo viuente nullum detrimentum de feudo sibi contingat. hoc autem dicendum est de eo milite, qui feudi successorem non habet.

I iiij

EX TIT. SI DE FEV. CONTRO. SIT.

MOribus receptum est, dominum de feudo sui militis, quod post mortem ipsius militis ad dominum reuerti speratur, in alium militem inuestitaram facere posse. Et in tali inuestitura consensus eiusdem, de cuius beneficio feudum fit, exquiri non oportet. Quæ inuestitura tunc demum capiet effectum, cum feudum domino siue heredi suo fuerit apertum. Secus est in ecclesiasticis personis. Nam si ecclesiastica persona talem faciat inuestitaram, non aliter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo feudum aperiatur.

EX TIT. QVI SVCCESS. TENEATVR.

Si quis inuestitus fuerit de alieno feudo post mortem eius, vel si fuerit inuestitus sub conditione aliqua vel tempore quo nullus erit inuestitus, siue præmoriatur tenens feudum, siue inuestitor, siue inuestitus, inuestitor & heres inuestitoris tenetur inuestito vel eius heredi veniente conditione vel tempore. Licet alij dicant, si moriatur inuestitus antequam tenens feudum vel antequam existat conditio vel tempus, quod heres eius non debeat inuestiri. Hoc ita est, nisi inuestitura fuerit facta ab aliqua ecclesiastica persona. Tunc enim si præmoriatur inuestitor antequam feudum tenens, vel antequam conditio vel tempus existat, non obligatur successor. Et hoc probatur per legem Lotharij quæ incipit, *De pre-*

carijs. & hoc intelligendum est de vassallis qui feudi successorem non habent.

QVI SUCCESS. TENEATVR.

Si Archiepiscopus, episcopus, abbas, abbatissa inuestituram eius feudi, quod alius detineat, eo tenore alicui dederit, ut post decepsum eius qui possidet, habeat, & ante deceperit archiepiscopus, quam ille qui feudum possidet, successores non tenentur eam inuestituram facere vel confirmare; etiam si patres curtis adsint testes vel breue testatum inde sit, nisi ille qui inuestituram acceperit, nomine eius feudi in possessionem missus sit eo consentiente qui detinet. Sed si ille qui feudum possidet prius deceperit quam ille qui inuestituram fecit, iure cogitur eam ratam habere. Laici vero hisdem modis omnibus, quibus supra diximus, si alijs inuestituram dederint, heredes eorum, si rationibus claruerit, omnimodo eam adimplere compellentur.

**Ex §. CLERIC. DE CLER. QVI
INVESTITURAM FECIT.**

Vbi de alterius feudo clericus inuestituram fecit, si quidem pure, non valet. Sed si sub tempore vel conditione qua feudum sibi aperitur, valebit inuestitura, etiam sine volūtate vassalli facta. Si tamen ante deceperit inuestitor, quam feudum ad eum reuertatur, successor eam ratam habere non cogitur. Cum autem se viuente feudum apertum fuerit, pos-

Ex §. SOMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

Qui accepit inuestituram beneficij alieni, inutilis est inuestitura. Et qui sciens hoc agit, de euictione agere non potest.

Ex §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

Generaliter verum est de euictionibus, vt si quis sciens inuestituram beneficij alieni acquisierit, eo euicto nullam aduersus dominum actionem habeat: quoniam in acquirendo malam fidem habuit.

Ex TIT. DE INVEST. DE RE AL. FACTA.

Cum de re aliena vel alij obligata sit inuestitura, illud distinguitur; utrum scienti an ignorantis facta sit. Qui enim rei alienæ sciens inuestituram accepit, nisi pacto speciali sibi prospexerit, de euictione agere non potest. Ignorans vero recte agit, vt aliud eiusdem bonitatis seu quantitatis ei præstetur. Sed in eo nulla est differentia, qui inuestituram fecit, an scierit, an ignorauerit.

Ex §. i. SI DE FEV. VASSAL. INTER FVERIT.

Super negotio isto quod litteris insinuasti tale est sapientum nostræ ciuitatis consilium; videlicet Oberti de Orto & Gerardi Cagapisti; quod si vassalus cum de feudo interpellabatur, auctorem suum, id est dominum, vt cum defenderet vocauerit, & hoc probare

probare possit, si in eo iudicio vassallus victus fuerit se de re aliena inuestitum fuisse, dominus vassallo feudum eiusdem extimationis quod erat tempore rei iudicatae restituat, vel nummos in feudum dandos numeret. Et hoc cum certum est vassallum de feudo vietum ferre.

Ex §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

Si quis feudum alienum ab aliquo bona fide iusta traditione acceperit, licet verus dominus non sit, cum verus dominus in traditione putetur, longi temporis præscriptione sibi ius acquirit, Si vero malam fidem habuerit, nulla se poterit præscriptione tueri; nec etiam de euictione agere poterit.

TIT. XIII.

De alijs modis amittendi feudum.

Ex TIT. DE NATVRA FEVDI.

NA TURA feudi hæc est, vt si princeps inuestierit capitaneos suos de aliquo feudo, non potest eos sine culpa disuestire: id est, marchiones & comites & ipsos qui proprie capitanei appellantur. Idem iuris est si inuestitura facta fuerit à capitaneis & maioribus valvasoribus, qui hodie proprie capitanei appellantur. Si vero facta fuerit à minoribus

vel minimis valuaforibus, aliud est. Tunc enim deuestiri possunt, non habita ratione culpæ; nisi hostem Romæ fecerint. tunc enim idem est in minimis quod in maioribus valuaforibus: vel nisi emerint, tunc enim pretium est restituendum, secundum antiquum & rationabilem usum. Moderni autem non ita subtiliter discernentes, dicunt, idem obseruandum in minimis quod in maioribus valuaforibus est dictum.

E X T I T . Q V I F E V D . D A R E P O S S V N T .

Notandum est, quod illud beneficium quod à regis capitaneis atque à regis valuaforibus impenditur proprio iure feudi censetur. Illud vero quod a minoribus in alios transfertur, non iure feudi iudicatur, sed quando voluerint, recte auferre queunt: nisi Romam in exercitu cum illis iuerint, vel aliquid propter feudum acceperint. Tunc enim nisi restituto pretio, auferre non possunt. Sed aliter in curia Mediolanensi obseruatur.

E X T I T . D E F E V . D A . M I N I . V A L V A S .

Si minores valuafores tollere voluerint beneficium minimis, liceat eis: excepto si beneficium venderint eis. Si enim de beneficio pretium acceperint, tunc aut pretium reddant, aut beneficium dimittantur.

Ex §. SIMILITER. DE CONTEN. INT. DO. ET VAS.

IN super sciendum est feudum guardiae & castaldiae quacumque hora vult posse per dominum auferri: scilicet post annum.

EX TIT. DE FEVDO GUARDIAE.

IL lud quod datur nomine guardiae vel castaldiae, & pro mercede alicuius rei, transacto anno potest iure auferri, etiam pretio pro eo dato non festitudo, nisi ad certum tempus datum fuerit.

Ex §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

QUOD nomine guardiae vel castaldiae in feudum datur, ablata guardia vel castaldia, iure auferri potest.

Ex §. SYMMOPERE IN CAP. EXTRAORD.

VT inter conditionalia & non conditionalia feuda sit aliqua differentia, dicimus, ut si quis alicui dederit beneficium conditionale, ut pote quod datur propter habitationem, deserta habitatione beneficium amittatur. Et etiam quod certo constituitur servitio, non poterit retineri beneficium.

Ex §. SVMMOPERE IN CAP. EXTRAORD.

FEVDA scutiferorum, ut ad libitum dominorum adimi possint, rationis non est, dum tamen servant secundum laudationem curiae.

EX S. T. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

VNum quidem non minus utile sed satis congruum superioribus annexetere & comprobato us in scriptis bono arbitrio reducere curauit. Si quis igitur pro villicaria, & ut ita dicam, pro decania, vel alijs quibuscumque angarijs feudum quidem quod improprium est acceperit, nisi specialiter hoc actum sit inter contrahentes, ut à nominatis in feudo non liceat domino auferre quod datum fuerat, etiam si administratio illa eis auferatur, quod datum est penitus ablata administratione sine omni obstaculo auferri licet.

Ex TIT. QVIS DICATVR DVX.

SOldata autem à neutra parte transit in heredem. Morte enim dantis vel accipientis finitur.

Ex TIT. QVIB. MO. FEV. CONSTIT. OPORT.

Si dominus qui inuestiuit forte sit clericus, & contigerit ut ante moriatur quam vassallus possessionem eius feudi nanciscatur, exinanitur feendum. Quod generaliter in omnibus clericis qui feendum dant obseruatur.

Ex TIT. SI DE FEVDO CONTROV. SIT.

Vassallus, si feendum, partemve feudi, aut conditionem feudi ex certa scientia fuerit inficiatus, & inde fuerit conuictus, eo quod abnegauit feendum vel

cius conditionem, feudo expoliabitur. Alius autem vassallus quamuis hoc sciens non patefaciat, feudum retinet. At si aliam rem domini vassallus celauerit, feudum tamen non amittit.

EX TIT. SI DE FEV. CONTROV. SIT.

Vassallus feudum quod sciens abnegauit, amittit. Ignoranti vero subuenitur. Quod si dubitet, dubitanter respondere debet.

EX LEGE CORRA.

Si fuerit inter dominum & vassallum de beneficio controuersia, domino dicete, *Hoc quod tenes à me in feudum habes*, Ille vero negauerit; Si quidem prorsus & ei probatum fuerit, ipsum ab eo auferatur. Sed cum dubitanter respondet, *Nescio*, minime; secundum quosdam. Sed secundum alios, tunc demum eo priuabitur, si fraudulenter, id est sciens, hoc negauerit.

EX §. I. EPISCOP. VEL ABBAT.

Mvtus feudum retinere non potest; scilicet qui nullo modo loquitur. Sed si feudum magnum fuerit, quo ei ablato se exhibere non valeat, tantum ei relinqui debet vnde se retinere possit. Et his omnibus casibus feudum amittitur, & ad dominum revertitur.

EX TIT. AN MVTVS VEL AL. IMPERF.

MVtus, surdus, cæcus, claudus, vel aliter imperfectus, etiam si sic natus fuerit, feudum totum paternum retinebit. Obertus & Gerardus, & multi alij. Quidam tamen dicunt, eum qui talis natus est, feudum retinere non posse: quia ipse seruire non valet, sicut dicimus in clero & femina & similibus?

EX TIT. SI DE FEV. CONTROV. SIT.

QVi clericus efficitur, aut votum religionis assument, hoc ipso feudum amittit.

EX TIT. DE MIL. VAS. QVI AR. BEL. DEPOR.

Miles qui beneficium tenebat, cum esset sine liberis, venerabilem domum intravit, & seculo renuntiando arma bellica deposita habitumque religionis assumpsit, & sic conuersus effectus est; hic donec vixerit, feudum retinere conatur, quod ipsum dominus vel agnatus sibi pertinere contendit. Sed iudicatum est conditionem domini vel agnati potiore esse. Qui enim factus est miles dei, desijt esse miles seculi. Nec pertinet ad eum beneficium, qui gerere non debet officium.

EX TIT. DE VAS. QVI CONTRA CONSTIT. LOTH.

VAssallus etiam sine domini voluntate recte feudum refutare potest. Et si voluerit vnius solius partem refutare, alijs sibi reseruatis, poterit hoc facere,

Post refutationem tamen ad seruendum quidem non tenetur. Sed eum offendere non debet.

Ex §. 1. IN CAP. EXTRAORD.

SIVNUS vassallus domino refutauerit, non præjudicat ceteris.

TIT. XIV.

De successione feudi.

EX LEGE LOMB. DE BENEFI.

N nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis. Corradus dei gratia Romanorum imperator Augustus, Sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus & nostris tam præsentibus quam futuris notum esse volumus quod nos ad reconciliandum animos seniorum & militum, ut ad inuicem semper inueniantur concordes, & vt fideliter & perseueranter nobis & senioribus suis deuote feruiant, præcipimus & firmiter statuimus vt nullus miles episcoporum abbatū abbatisarum marchionum vel comitum vel omnium qui beneficium de nostris publicis bonis aut ecclesiarum prædijs nunc tenent aut tenuerunt, vel hactenus iniuste perdiderunt, tam de nostris maioribus valuatoribus quam eorum minoribus, sine certa & conuicta culpa suum beneficium perdat, nisi secundum cōsuetudinem antecessorum nostrorum, & secundum iudicium parium suorum. Præcipimus etiam, vt cum

aliquis miles, siue de maioribus siue de minoribus, de hoc seculo migrauerit, filios eius beneficium teneat. Si vero filium non habuerit, & abiaticum de filio masculo reliquerit pari modo beneficium habeat, seruato usu maiorum valvasorum in dandis equis & armis suis senioribus. Et si forte abiaticum ex filio non reliquerit, & fratrem legitimum ex parte patris habuerit, beneficium, quod patris sui fuit, habebit. Si quis vero hanc iussionem nostram infregerit, auri optimi libras centum componat, medietatem cameræ nostræ, & medietatem illi cui damnum fuerit illatum.

E X C O N S T I T U T . F E V D A L . D O . L O T H A .

I M P . L O T H A R I V S .

Si quis miles mortuus fuerit sine filio masculo, & nepotem reliquerit, de beneficio cui in vicem patris succedit. Et si heredem vel fratrem reliquerit, in patris beneficium ipse succedit. Et si filius fratri mor- tuus fuerit, frater patris in beneficium cui defuncti succedit.

E X T I T . Q V I F E V D . D A . P O S S V N T .

Licet antiquissimo tempore sic erat feudum in dominorum potestate connexum, ut quando vellent, possent auferre rem in feudum a se datam: ta- men postea eo ventu est, ut per annum tantum firmitatem haberet, deinde statutum est ut usque ad vitam fidelis produceretur. Sed cum hoc iure successionis ad filios non pertineret, sic progressum est, ut ad filios deueniret

teneret, in eum scilicet, in quem dominus vellet hoc beneficium confirmare, quod hodie ita stabilitum est, ut ad omnes æqualiter pertineat. Cum vero Corradus Romam proficeretur, petitum est à fidelibus qui in eius seruitio erant, ut lege ab eo promulgata hoc etiam ad nepotes ex filio producere dignaretur, & ut frater fratri sine legitimo herede defuncto in beneficium, quod fuit patris eorum, succedat. Si autem unus ex fratribus à domino feudum acceperit, eo defuncto sine legitimo herede, frater ei in feudum non succedit. Quinetiam si communiter acceperint, unus alteri non succedet: nisi hoc nominatim dictum sit, Scilicet ut uno defuncto sine legitimo herede alter succedat. Herede vero reliquo, frater remouebitur. Hoc quoque sciendum est, quod beneficium ad venientes ex latere ultra fratres patruelis successione non progreditur, secundum usum ab antiquis sapientibus institutum, licet moderno tempore usque ad septimum gradum sit usurpatum. Quod in masculis descendentibus hodie nouo iure in infinitum extenditur. Notandum autem est, quod licet filiae ut masculi succedant, legibus tamen à successione feudi remouentur, & earum filii; nisi specialiter dictum sit ut ad eas pertineat.

EX TIT. DE GRAD. SUCCEDE. IN FEUD.

Per successionem quoque sicut per inuestitram beneficium ad nos pertinet. Mortuo enim eo qui beneficium tenebat, prima causa est liberorum. Filijs

enim existentibus masculis, vel ex filio nepotibus, & deinceps per masculinum sexum descendantibus, ceteri agnati remouetur. Ad filias autem, neptes seu proneptes, vel ex filija nepotes seu pronepotes successio fendi non pertinet. Proles enim feminini sexus, vel ex femineo sexu descendens ad huiuscmodi successionem aspirare non potest; nisi eius conditionis sit feudum, vel eo pacto acquisitum. His deficientibus vocantur primo fratres cum fratum pre mortuorum filiis; deinde agnati ulteriores. quod ita intelligendum est, si beneficium sit paternum: hoc est, si fuerit illius parentis, qui fuit eius agnationis communis. Si enim Titij auus fuerit de beneficio nouo inuestitus, Titio sine herede legitimo masculo defuncto eiusdem feudi successio non pertinet ad eiusdem Titij patrum magnum, nec ad prolem ex eo descendenter: imo ad dominum reueritur. Ad agnatos autem beneficij successio non pertinet.

Ex §. i. DE SVCCES. FEVD.

Si quis decesserit filiis & filiabus superstribus, succedunt tantum filii æqualiter vel nepotes ex filio in locum sui patris. Hoc quoque obseruatur, ut si frater meus de sua parte feudi fecerit inuestiri filiam suam: nihilominus, si morietur sine herede masculo, reueritur ad me, & olim seruabatur usque ad quartum gradum tantum; secundum quosdam. Hoc ideo, quia postea non vocatur feudum paternum. Alij vero dicunt usque ad septimum gradum. Filia vero non succedit in feudum; nisi facta fuerit inuestitura in patrem

vt filij & filię succederent in feudum. Tunc enim succedent filii non extantibus; vel nisi de feudo paterno fuerint inuestitae. In alio vero feudo quod habuerit initium tantum à fratribus, non succedit unus alteri, nisi expresse dictum fuerit ut alter alteri succedat, siue in una inuestitura siue in duabus inuestituris.

Ex Tit. DE NAT. SVCCE. FEVD.

SVcessionis feudi natura talis est. Ascendentes non succedunt: verbi gratia, pater filio. Inferius vero filius patri succedit & non filia, nisi ex pacto, vel nisi sit feminineum, tunc enim succedit filia patri & matri, secundum quosdam. Succedit nepos ex filio solus, & sic usque in infinitum, si feudum sit paternum.

Ex §. SVMMO PERE. IN CAP. EXTRAORD.

Quidam dominus beneficium reliquit, habens duos filios, & unusquisque ipsorum habuit duos vel tres filios; unus illorum fratrum decessit una tantum filia relicta; portionem illius non tantum ad superstites, sed ad patruum illius & posteriores pertinere dicimus.

Ex §. I. DE NATURA SVC. FEVD.

Si quis habens beneficium quartuor filiis superstitionibus decebat, & feudum ad unum solum ex divisione perueniat, & iste duobus vel tribus filiis susceptis decebat qui patruelis dicuntur, & ad unum eorum beneficium ex divisione perueniat, & iste similiter

superstitibus filijs decedat, qui patrueles dicuntur, ad quorum vnum feudum similiter perueniat, & sic etiā ex alijs superioribus vel primis fratribus masculi supervent, si ille qui feudum habet decesserit, an ad omnes, vel ad quos, beneficium pertineat, queritur: Respondi, ad solos & omnes qui ex ea linea sunt, ex qua iste fuit. Ethoc est quod dicitur ad proximiores pertinere, Iste enim proximiores dicuntur respectu aliarum linearum. Sed omnibus ex hac linea deficientebus omnes aliæ lineaæ æqualiter vocantur.

EX TIT. DE FEVDO MARCHIÆ.

SI Capitanei vel valuafores maiores vel minores inuestitifuerint de beneficio, filij vel nepotes ex parte filiorum succedunt: Si vero vnuis ex his filijs vel nepotibus sine descendantibus masculini sexus heredibus mortuus fuerit, prædicti fratres ac nepotes per inuestituram patris & aui in beneficium succedunt. Et similiter est intelligendum in consobrinis.

EX TIT. QVIS DIC. DVX MARC. CO.

VAluasini, id est minores valuafores, antiquo quidem vsu nullam feudi consuetudinem habebant. valuafore enim sine filio mortuo, feudū quod valuafino dederat, ad capitaneum reuertebatur. Sed hodie eodem iure vtuntur in curia Mediolanensi quo & valuafores.

Ex Tit. An marit. succe. vxo.

& Ex Tit. de nat. fevd.

& Ex Tit. de fev. da. mil. val.

Filiij secundum usum regni in beneficium paternum vocantur. hoc dicimus de capitaneis & maioribus & minoribus valvasoribus; De minimis autem valvasoribus sic obseruatur, Ut si minores valvasores beneficium tollere voluerint minimis, hoc licet eis. Moderni autem non ita subtiliter discernentes, dicunt idem obseruandum in minimis quod in maioribus valvasoribus dictum est.

Ex Tit. de fra. de no. ben. invest.

Si duo fratres de novo beneficio non paterno simul inuestiti fuerint, uno sine herede defuncto ad alterum non pertinet eius beneficij portio; nisi inuestitura eo pacto sit facta.

Ex Tit. de na. fev.

Si duo fratres simul inuestiti fuerint de beneficio novo & non paterno, si unus eorum sine descendentibus masculini sexus mortuus fuerit, dominus succedit non frater; nisi pactum hoc conciliet: sicut & per pactum filiae succederent.

Ex Tit. de vas. decrep. æt.

Quidam vasallus cum esset decrepitæ ætatis, feudum suum in manu domini ad hoc refutauit,

ut Sempronium & Seium filios suos de eodem beneficio inuestiret. Vasallo mortuo Sempronius sine legitimo herede, Seio adhuc superstite decessit. Lis est inter dominum, dicentem feudum tanquam nouum sibi esse delatum, & Seium contendentem esse paternum. Et eorum sententia præualuit, qui dixerunt hoc feudum, quanuis refutatum, nihilominus esse paternum.

E X §. S V M M O P E R E . I N C A P . E X T R A O R D .

QUODAM usui traditum recordationis causa in scriptis tradere curavi. Si quis igitur habens filium, ipsum à domino inuestiri fecerit, & nominatim cum domino pactus fuerit, ut si filius ante patrem decesserit, quod feudum ad patrem reuertatur, debet filio defuncto ante patrem carere beneficio, & domino beneficium acquiri.

E X T I T . D E E O Q V I F E C . F I N .

TRES erant agnati vel plures; unus eorum habebat feudum, quod erat paternum: Sed alter eorum finem & refutationem ei suisque heredibus & cui dederit, fecit; & iste sine filio masculo decessit. Alter qui non refutauit vindicat sibi totum. Alter vero qui refutationem fecit vult venire ad successionem pæcto non obstante. Sapientes Mediolani interrogati responderunt, non obstat, nisi feudum omnino refutauit; vel nisi ad hoc refutauit, ut dominus eum quasi de novo beneficio inuestiret. Tunc enim

sequuta noua inuestitura , quasi nouum sit feudum , non succedet.

EX TIT. SI DE FEV. CONTR. FVER.

TItius cum Sempronio fratre suo feudum paternum possidente pactum fecit , de eo feudo non petendo ab ipso Sempronio heredibusve suis . Sempronio sine herede masculo defuncto , inter Titium & fratrem Seium de eo feudo quæstio orta est ; & responsum est , pactum Titio non obstat.

EX TIT. DE BENE. FRA.

Si quis acquisiuit beneficium , & sine filio masculo mortuus fuerit , & fratrem reliquerit , frater fratri non succedit ; sed dominus habet : nisi per inuestitaram à domino ordinatum fuerit , vt frater fratri succedat , si sine herede masculo mortuus fuerit , vel nisi emptum fuerit de communib[us] bonis vel vtriusque nomine domino sciente , si & simul steterint , vel in hostem regis acquisierint .

EX TIT. DE DVO. FRA. DE NO. BEN. INVEST.

Si duo fratres in domo communi post mortem patris remanserint , idest simul habitauerint , & unus eorum feudum acquisierit , plerique dicunt ad alium non pertinere , neque viuente eo qui acquisierit , nec post mortem eius . Fructus tamen cōmuni erit donec simul habitauerint . Quod si cum equis & armis communib[us] vel pecunia communi sit acquisitum , adhuc

idem dicunt, ne forte inuitus dominus alium quam quem voluerit vassallum acquirat: dum tamen meminerimus id, quod de communi expensum est, alteri pro parte communi esse restituendum.

Ex TIT. DE FEV. MARCH.

DE marchia, ducatu vel comitatu, vel aliquo regali dignitate inuestitus per beneficium ab imperatore, ille tantum debet habere. Heres enim non succedit ullo modo, nisi ab imperatore per inuestitutam acquisierit.

Ex §. I. DE ALIEN. FEV.

IN feudo comitatus vel marchie vel aliarum dignatum non est successio secundum rationabilem usum. Sed hochodie usurpatum est.

Ex §. DE BEN. FEM.

DIcitur clericum nullo modo succedere in feudum paternum debere, & si postea hunc habitum post posuerit. Idem in omnibus qui habitum religionis assumunt, ut conuersi. Hi enim nec postea in feudum succedunt, & si quod habent perdunt.

Ex §. QVI CLERICVS. ET §. MVLIER.

SI DE FEV. CONTRO. FV.

ADoptiuus filius in feudum non succedit. Natales etiam filij, licet postea fiant legitimi, nec soli nec cum alijs ad successionem vocantur.

Ex

EX TIT. SI DE FEV. CONTR. FVE.

Filiij nati ex ea vxore cum qua matrimonium tali conditione contractum est, ne filij ex eo nati patri ab intestato succedant, nec in feudum succidunt, Nam quamuis talis conditio ratione reprobetur, ex usu tamen admittitur.

EX TIT. DE FILIIS NATIS AD MORGAN.

Quidam habens filium ex nobili coniuge, post mortem eius non valens continere, aliam minus nobilem duxit; qui nolens stare in peccato sponsauit eandem, ea lege, ut nec ipsa nec filij eius amplius de bonis patris habeant, quam dixit tempore sponsiorum: verbi gratia decem libras, vel quantum dicere placuit, quando eam deponsuit: (quod Mediolani dicitur accipere vxorem ad morganaticam; alibi, lege Salica). Hic filijs ex ea susceptis decessit. Isti in proprietate non succedunt alijs extantibus, sed nec in feudo etiam alijs non extantibus; qui licet legitimi sint, tamē nullatenus in beneficio succidunt. In proprietate vero succedunt patri prioribus non extantibus. Succidunt etiam fratribus sine legitima prole decedentibus, secundum usum Mediolanensem.

EX TIT. SI DE FEV. CONTR. FV.

Mulier habens beneficium, relictis filijs ex duabus matrimonij decessit, inter quos quæstio feudi vertebatur aliarumque rerum maternarum,

Obtinuit, filios prioris matrimonij tam in feudo quā
in cæteris esse potiores.

Ex TIT. QVEMADM. FEVD. AD FIL. PERT.

Si quis sine filio masculo mortuus fuerit, & reli-
querit filiam, non habet beneficium patris; nisi à
domino redemerit. Si autem dominus ei dare volue-
rit propter seruitum & amorem patris, non reuoce-
tur ab ullo ex parentibus suis, neque damnetur.

Ex §. ALIENATIO. DE ALIE. FEV.

Nec in filiam vassallus poterit feudum confirma-
re agnatis non consentientibus vel postea ra-
tum non habentibus.

Ex §. SI EPISC. EPICOPVM VEL ABBA.

Etiam si quis eo tenore feudum acceperit, ut eius
descendentes masculi & feminæ illud habere pos-
sint, reliquo masculo ulterius feminæ non admittun-
tur.

Ex TIT. DE INVEST. QVAM TIT.

A Sempronio talem feudi inuestituram Titius
accepit, ut ipse haberet heredesque sui legitimi
masculi, & his defientibus feminæ. Porro Titius su-
perstite tantum filia decessit; ipsa à domino inuesti-
turam accepit, & feendum in dotem dedit, maritoque
superstite sine liberis decessit. Quærebatur si ad mari-
tum feudi successio pertineat? Responsum est non
pertinere.

EX TIT. DE EO QVI SIBI HERED. SVIS.

Quis sibi vel heredibus masculis, vel, his deficien-
tibus, feminis, per beneficium inuestitaram feu-
di accepit, vna tantum filia superstite, nullo alio des-
cendente relieto, deceſſit; Hæc marito beneficium
paternum in dotem dedit, & duobus filijs ex eo pro-
creatis obiit, quorum vnuſ quidem duas filias reliquit.
alter vero vno filio masculo relieto deceſſit. De pre-
dicto itaque feudo ingentem vidimus quæſtionem:
masculo quidem sibi hoc totum feudum vindicante,
quia ſolus heres masculus ſit eius qui primo inuestitu-
ram accepit; Feminis vero totam partem patris ſui de-
fendentibus, quia ex eo nullus eſtit masculus. Cum-
que inter sapientes ſepe ſuper hac quæſtione ſit dispu-
tatum, tandem pro masculo pronuntiatum eſt. Non
enim patet locus feminæ in feudi ſucceſſione, donec
masculus ſupereſt ex eo qui primus de hoc feudo fuit
inuestitus. Nam & illud iudicatum ſcio, ſi ille, qui pro-
prium feudum ſuum militi pro beneficio dedit, duo-
bus filijs relietis deceſſerit, quorum vnuſ relicta tantū
filia obiit, alter vero filio masculo superstite defun-
ctus eſt, quod miles non debet ſuum feudum per fe-
minam recognoscere, donec masculus ſupereſt ex eo
qui primam inuestitaram fecit. Alij dicunt debere per
filiam recognoscere.

M ij

EX §. SYMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

Si duo fratres inuestituram de beneficio in heredes masculos & feminas acceperint, altero decedente filia relieta, neptem cum patruo ad feudum venire dicimus; cum unusquisque fratrum soboli suæ bene consulerit. Si enim alter fratrum sine villa progenie decesserit, feudum non ad superstitem, sed ad dominum perueniet; nisi pactum de successione cum domino factum fuerit.

EX TIT. DE DVOB. FRATR. A CAPIT. INVEST.

Duo fratres Titius & Seius à quodā capitaneo de novo beneficio simul inuestiti sunt, eo videlicet tenore, ut quamdiu ipsi vel eorum descendentes masculi viuerent, & masculis defientibus feminæ superessent hoc feudum haberent. Unus ex his fratribus vna filia relieta altero adhuc viuēte decessit. Quæritur cui portio defuncti deferatur: Vtrum filiae a fratribus? Respondi, filię. unusquisque enim sibi suisque heredibus prospexisse videtur. Si tamen qui filiam reliquit sine herede decessisset, propter tenorem inuestituræ insertum, eius pars fratri non domino acquiesita est.

EX TIT. DE CAPIT. QVI CVR. VEND.

Similiter si quis inuestitus fuerit de feudo ita ut ad feminas transiret, & duas filias reliquerit; quarum vna filium habuit, & altera filiam; vtrum post mortem

illarum masculus tantum haberet feudum, quæsumum est. secundum Gerardum, tantum masculus. Obertus contra. Et è contrario si illo filios habuerit.

EX TIT. DE BENEF. FEMI.

Si femina habens feudum decesserit, quia femineū feudum est, etiam sine pacto speciali deficien-
tibus filijs masculis, ad filias pertinet. Obertus & Ge-
rardus. Alij vero dicunt; nisi per pactum speciale ad
eas non pertinere; sicut si datum est masculo: quia si
ideo quod est femineum transit in feminas sine pa-
cto, eadem ratione quia femineum est debet transfire
in femineam prolem, etiam masculis extantibus.
quod falsum est.

EX TIT. AN MARI. SVCC. VXXO.

Si femina habens beneficium moriatur, & filios
dimiserit. Quidam dicunt, filios non debere suc-
cedere in beneficium matris, nisi specialiter sit dictū,
vel inuestiti fuerint; quia secundum usum regni filij
in beneficium paternum vocantur, non maternum.
Sed secundum æquitatem dicimus filios debere suc-
cedere in beneficium matris.

EX TIT. AN MARIT. SVCC. VXOR.

Si femina habens beneficium moriatur, nullomo-
do succedere maritus in beneficium potest; nisi
specialiter fuerit inuestitus.

EX §. SVMMO PERE. IN CAP. EXTRAORD.

Si maritus de feudo vxoris suæ inuestiatur ea absente, & non nominatim, quasi gerendo negotia vxoris, non valet. Secus si acquisierit feudum ea sciente vel iubente. Si vero uterque simul inuestiatur, pro parte sibi proficiunt, nisi ut iam dicta distinctione acquisierint, factum fuerit. Et dicimus etiam, ut si unus ante alterum sine herede decesserit, quod alterius pars domino acquiratur.

EX §. I. QVIB. MO. FEUD. AMITTA.

Sille, ad quem feudum per successionem iure obuenire debet, consenserit eos inuestiri, ad quos secundum morem vel ordinem rectum non pertinet, nullo modo ad illud repetendum regressum habet.

EX §. I. DE SVCCES S. FEV.

NVlla ordinatio defuncti in feudo maneat vel valeat.

EX TIT. DE CAPI. QVI CVR. VEND.

Filius non potest recusare hereditatem patris absq; feudo, propinquus autem recusare potest.

EX TIT. AN AGNATVS VEL FILE.

Si contigerit vassallum sine omni prole decedere, agnatus ad quem vniuersa vassalli hereditas perti-

net, etiam repudiata hereditate, si feudum paternum fuerit, retinere poterit; nec de debito hereditario aliquid nomine feudi soluere cogitur. Sed in fructibus, ut de ijs debitum soluatur quo tempore deceaserit, secundum quod infra dicemus, considerabitur. Vbi vero filium reliquit, ipse non potest hereditatem sine beneficio repudiare, sed aut utrumque retineat, aut utrumque repudiet. Et repudiato eo, si paternum fuerit, ad agnatos pertinebit. Et licet alterum sine altero retinere non possit: agnatis tamen consentientibus, poterit dominus si voluerit, eum quasi de novo beneficio inuestire. Quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum tenere, nullo ei onere imminente.

EX TIT. SI DE FEV. CONTRO. FVER.

SI vassallus culpam committat propter quam feudum amittere debeat, neque filius neque descendentes eius ad id feudum vocabuntur, sed agnati qui quarto gradu sunt, dummodo pertineat ad eos.

EX §. SVMMO PERE. IN CAP. EXTRAORD.

VASSALLUS habens feudum deliquit contra dominum. Cui feudum est iudicandum queritur? Agnaticum domino litigant. Quidam domino pertinere, quidam agnatis, dicunt. Dicimus autem ad dominum pertinere, donec aliquis masculus ex vassallo delinquente superest. Alij vero contra dicunt.

Ex TIT. SI VASSAL. FEV. PRIVE.

VAsalli delinquentis feudū, licet quandoque ad agnatum pertineat, filius tamē ad id nullatenus aspirabit; nisi iterum à domino, scilicet gratiam faciente, acquirat. Si non sunt alij ex latere quibus aperiatur, ad eius petitionem admittuntur qui quarto gradu sunt remoti ab eo qui acquisiuit, & usque in infinitum dum tamen constet, eos ab eo per masculos descendisse.

Ex TIT. QVÆ. FVIT PRI. CAVS. BENEF. MITT.

SÆpe est quæsitum, vasallo propter iustam causam à feudo cadente vtrum ad dominum an ad successorem eius vassalli pertineat? Sed talis distinctio tam ratione quam moribus est approbata: vt si quidem vassallus ita in dominum peccauerit, quod feudum amittere debeat, non ad proximum, sed ad dominum beneficium reuertatur, vt hanc saltem suæ iniuriæ habeat ultionem. Si vero non in dominum, sed aliud grauiter deliquerit, sicut ille qui fratrem suum interficerit, vel aliud crimen quod paricidij appellatione contineatur, commiserit, feudum quod amittit non ad dominum sed ad proximos pertinet. si tamen feudum paternum fuerit. Sic enim saepè pronuntiatum scio.

Ex

EX TIT. AN. ILLE QVI INTERF. FRA.

Si quis fratrem suum interficerit ad hoc ut totam habeat hereditatem, vel aliam feloniam cōmiserit, hominem videlicet tradendo, ut in curia amplius stare non possit, beneficio priuabitur. Quia tamen feloniam erga dominum factam non fuit, ad agnatum proximorem pertinebit, si paternum fuerit, eadem prorsus obseruando, quo ad ordinem gradus, quae in legibus continentur. Quum autem ad dominum respicit feloniam, tunc feudum domino aperitur.

EX §. PRÆTEREA. IN CAPIT. EXTRAORD.

Si clericus habeat beneficium non solum personæ sed ecclesiæ datum, post mortem eius ad successorem pertinet.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

VNum quidem satis usitatum dicimus, quod si aliquis decesserit nullo herede in feudo relicto, ius feudi ad dominum pertinere dicimus: fruges autem extantes, non ad dominum, sed ad filias ipsius vassalli, vel etiam ad uxorem eius pertinent. Et hac ratione creditor eas retinere potest, licet pignus retinere non possit, & cum distinctione imperialium constitutionum.

N

EX §. SI VASSAL. IN LEGE CORR.

Si vassallus decebat, & contigerit feudum ad dominum reuerti, sic distinguitur, ut si ante Martiu, omnes fructus eius anni ex feudo prouenientes ad dominum pertineant. Si vero post Calendas Martij usque ad Augustum, tunc fructus qui inde percipiuntur ad heredes vassalli pertineant. Si vero post Augustum, omnes fructus anni dominus percipiet. Quidam tamen dicunt, quocunque tempore anni decebat, omnes pendentes ad dominum pertinere.

EX LEGE CORRADI.

Si vassallus in feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipsum sua pecunia meliorauerit; & contigerit postea ut vassallus sine filio masculo decebat, aut dominus patietur ædificium auferri, aut soluer pretium meliorationis. Idem dico, si seruitutem fundo pretio acquisierit. Alij vero quidam dicunt omnino ad dominum pertinere.

EX §. I. DE INVEST. DE RE AL. FAC.

Si pretio vel dolo aut incuria vassallus rei beneficia-riæ seruitutem imponi patiatur, & beneficium postea ad dominum ex aliqua causa reuertatur, an ex co-
præiudicium domino generetur? quæsitum est: & responsum, ut vassallo quidem, donec feudum tenet, obesse possit: domino vero, etiam si per longa tem-
pora seruitus perseuerauerit, non noceat.

EX §. I. DE INVEST. DE RE ALIE. FAC.

Si quid feudo à vassallo adiectum est, siquidem tale est quod per se subsistere possit, id est, ut per se censeatur, ut prædium; id non accedit feudo. Si vero per se non potest subsistere, ut seruitus, plerisque placet feudo accrescere, & sicuti partem feudi disponendam esse. Meliorem namque feudi conditionem facere potest, deteriorem vero sine domini voluntate vel eorum agnatorum, ad quos per successionem pertinet, facere non potest.

EX §. I. DE CONTRO. INVEST.

Si quis acceperit inuestitutam feudi cum omnī incremento quod ei obueniet, & ei accreuerit viuentे eo à quo accepit, ipsius erit. Sed si ille qui inuestitutam fecerit, sine herede decesserit, & feudum reuersum fuerit ad eum à quo tenuerit vel ad alium; quicquid post mortem eius qui dederit accreuerit, ad eum pertinebit ad quem reuersum fuerit.

T I T. XIII.

De iudicijs causarum feudalium,

Ex §. II. QVO TEMPORE MILES. IMP. LOTHARIUS.

Ancimus ut nemo miles ejciatur de possessione sui beneficij, nisi conuicta culpa, quæ sit laudanda per iudicium parium suorum.

N ij

EX TIT. DE LEGE CORRADI.

LEx Corradi de beneficijs quæ dicit: Si inter capitaneos controuersia sit, coram rege finiatur; Si autem inter valuaſores, coram paribus curiæ, Mediolani non tenetur. Sed talis distinctio ibi obſeruatur: quod si inter duos, quicunq; fuerint, de beneficio regali controuersia sit, quorum vterque ſe à rege inuestitum aſſerit, tunc cauſa coram eo decidatur: Cæteræ vero cauſæ apud pares curiæ.

EX TIT. APVD QVEM VEL QVOS.

Si contentio fuerit de beneficio inter capitaneos, coram imperatore diſſiniri debet. Si vero contentio fuerit inter maiores valuaſores & minores de beneficio, iudicio parium, vel per iudicem curtis diſſiciatur.

EX TIT. DE LEGE CORR.

Si inter pares duos de aliquo beneficio fit controvuersia, quorum vterque ſuum proprium feudum eſſe dicat, coram iudice vel arbitro cauſa finiatur; ſiue aſſerat eundem inuestitorem ſiue diuersos. Sed & vnu & eūdem inuestitorem duo pares producere poſſunt, qui ſine fraude inter eos poterit guarentare.

EX §. VASSALLVS. DE INVE. IN MARI. FAC.

Illud tamen sciendum eſt, quod si inter duos, qui dixerint ſe eſſe vassallos, de feudo dubitatio fuerit,

alter alterum inuitum non potest trahere ad dominum, vel ad eius curiae iudicium. Si vero cum sua curia dominus vocauerit eos; nemini eorum licet illius domini vel curiae examen declinare.

EX TIT. AN APVD IUDICEM.

EX eo quod supra diximus, ut si inter duos de beneficio sit controuersia, coram iudice vel arbitro finiatur, talis fit questio. Quodam sine filio decedeat, alius credens beneficium quod ille tenebat domino apertum, ab eo inuestitus est eius beneficij nomine: E contra apparent agnati qui feudum vindicant tanquam paternum; Est quesitum an apud curiam domini vel iudicem sit haec quæstio ventilanda? Et responsum scio, quia ad dominum quodammodo causa spectare videtur, ad quem inuestitus regressum habebit de euictione, ut coram paribus curtis finiatur. Et licet alter per se non possit alterum trahere ad curiae iudicium, generaliter tamen etiam si inter duos causa fuerit de beneficio curia eos, vocante, non licebit alicui eorum eius curiae iudicium declinare.

EX TIT. DE INVE. IN MARI. FAC.

Vassallus vna tamum superstite filia decessit. Ipsa maritum accepit, cui dominus pecunia accepta partem feudi, quod pater puellæ habebat, retenta sibi altera dedit. Nunc quidam agnatus defuncti cum marito agit, dicendo, totum hoc feudum esse paternum & ideo ad se deuolutum. è contrario maritus contendit hanc par-

tem, quam ipse habet, nouum feudum esse, & ideo domino apertum. Quæritur igitur, utrum apud eundem dominum & in eius curia cogatur agnatus defuncti litigare, an apud agnati iudicem vel arbitrum utriusque consensu electum hoc esse debeat. Et mihi & alijs placet potius apud iudicem ordinarium vel arbitrum, quam apud dominum, hoc iudicium fore determinandum.

**E X L. IMPERIALEM. DE PROHIB. FEV. AL.
I M P. FRIDERICVS.**

Si inter duos vassallos de feudo sit controværsia, dominus sit cognitio, & per eum controværsia terminetur. Si vero inter dominum & vassallum lis oriatur, per pares curiæ à domino sub debito fidelitatis coniuratos terminetur.

E X T I T. DE CONTRO. FEV. INTER PARES.

Si inter dominum & vassallum de feudo contentio ora fuerit, per pares illius domus, sicut dicit lex Corradi, terminetur. Si tamen pares habet, & si dominus & vassallus consentiant in eligendis paribus, nulla dubitatio est. Si vero dissentiant, quid faciendum sit quæritur? Sed præualuit sententia eorum qui dixerunt, dominum debere eligere prius quem aut quos voluerit; & vassallus similiter faciat, secundum numerum à domino comprobatum. Ille tamen vassallus qui fidelitatem domino non iurauit, domino vel vassallo dissentiente, pro parinon est eligendus.

EX TIT. DE CONTRO. INT. VASSAL. ET EMPT.

EX eo quod scriptum est, si inter dominum & vassalum de feudo quæstio nascatur, quod per pares illius curiæ sit dirimenda, quæsitum est. Si quis dixerit se à quodam episcopo iam defuncto de annua præstatione aut alia qualibet re per feudum inuestituram acceptisse, & cum successore eius agat, & ille respondendo neget hunc esse vassalum, utrum per pares illius curiæ sit iudicandum super hac quæstione? Opponit enim vassalus quod dominus negat eum vassalum esse, & ideo in eacuria pares non habet. Domino respondente quod quidquid inter eos siue de inuestitura, siue de fidelitate, siue de principali caussa agendum est per suam curiam est expediendum. Sed laudatum scio saepè, pares illius curiæ secundum præfatum modum prius eligendos.

EX §. SVMMO PERE. IN CAP. EXTRAORD.

Si dominus conquestus fuerit coram paribus curie, pares auditis rationibus intra anni spatium eum audire faciant, & expedire domino possessionem vassallo non faciente satisfactionem, saluis suis rationibus, nisi diffinitiuam sententiam promeruerit.

EX TIT. DE MIL. VASSAL. QVI CONT. EST.

Dominus vocat militem qui ab eo feudum possebat, dicendo eum in culpam incidisse, propter quam feudum amittere debeat. hic non respon-

det. Quid domino faciendum sit quæritur? Respondeo, curiam eum vocare debere; & si non venerit iterum eum vocare debere, usque in tertio spatio decem vel septem dierum arbitrio eiusdem curiae terminando. Quod si nec ad tertiam vocationem venerit, hoc ipso feudum amittat. & ideo debet curia dominum in possessionem mittere. Sed si intra annum venerit, restituitur ei possessio. alioquin & beneficium & possessionem perdit.

EX CAPIT. EXTRAORD.

IL lud quoque curiali usu memoriae tradere curauimus, ut si qualisunque controversia inter dominum & vassallum fuerit, & exinde dominus ad suos milites conquestus fuerit, tunc pares curiam faciant, & ex seipsis legatos primo secundo & tertio suo pari dirigant tribus dilationibus datis, quarum prima quindecim dierum intercedinem habeat, secunda triginta, tertia quadraginta; & eo non veniente, nec idoneam excusationem faciente, tunc pares dominum possesorem faciant, saluis beneficijs. Par ratione salua profecto ratio intelligatur, si certis excusationibus datis suam contumeliam infra annum purgauerit. Et si quidem veniens se excusare non potuerit, hoc domino laudatione parium eniendet, & possessionem beneficij accipiat, & iustitiam prout res exigit domino laudatione parium faciat.

Ex

EX §. ILLVD. IN CAPIT. EXTRAORD.

Si de allodio aliaque re extra beneficium inter dominum & vassallum contentio fuerit, tunc pares ad iudicem legis, vel alibi, id est, ad arbitros mittant eos. Sed si de proprio beneficio, sua sententia dirimant. Similiter si dominum offendit, sua sententia dirimant. Si inter duos vassallos, tunc domini cognitio est. & si vassalus spernit ad iudices ire, pares per feudum constringant vassallum, dantes domino beneficij possessionem.

EX §. SVMMOPERE. IN CAPIT. EXTRAORD.

Si contentio fuerit inter dominum & vassallum, ratio vassalli contra dominum prius discutiatur: quasi pares maiorem iurisdictionem de suo pari, quam de suo domino, habeant.

EX §. I. DE MIL. VAS. QVI CONT. EST.

Si vassalus de domino queratur, forsitan quia feudum malo ordine intravit; domino perperam respondentem, quid sit a vassallo faciendum queritur? Respondeo. ipse curiam vocare debet & in ea curia de domino conqueri: Curia debet adire dominum, eumque salua reverentia competenter cogere ut possessionem restituat, & acquiescat, vel iudicio curiae se committat. Quod si terminitus facere distulerit, tunc licet vassallo ad aliam maiorem potestatem ire, & sibi consulere, & si dominus ei iustitiam facere noluerit, pote-

F E V D O R V M
rit eum hac de causa deprædari.

E X §. I. Q V O T E M P O R E M I L E S.
I M P. L O T H A R I V S.

S Imiles dixerit quod suipares pro odio iniuste iudicassent, miles in possessione maneat per sex hebdomadas, & ad nostram præsentiam deueniat cum illis qui laudamentum atque iudicium fecerint, & nos distinxiemus.

E X L. L O M B A R. D E B E N E F. C. F I N.
I M P. C O R R A D V S.

S I contentio emerserit inter seniorem & militem, quamuis pares iudicauerint illum suo beneficio carere debere, & ille dixerit hoc iniuste & odio factum esse, ipse suum beneficium teneat, donec senior & ille quem culpat ad nostram præsentiam cum paribus veniat, & ibi causa iusta determinet. Si autem pares in iudicio seniori defecerint, ille qui culpatur suum beneficium teneat, donec ipse cum suo seniore & paribus ad nostram præsentiam veniat. Senior vero aut miles qui culpatur, qui ad nos venire debuerit, sex hebdomadas ante quam iter accipiat, ei cum quo litigauebit innotescat. Hæc autem de maioribus valuatoribus obseruentur. De minoribus vero in regno nostro, aut ante seniores, aut ante nostrum missum eorum causa finiatur.

EX TIT. DE PACE TEN. IMP. FRIDERICVS.

Si duo homines pro vno beneficio contendunt, & unus super eodem beneficio inuestitorem producit, illius testimonium, cum inuestitor donum inuestitur recognoscit, comes primo recipiat. Et si idem probare poterit idoneis testibus quod absque rapina hoc idem beneficium habuerit, remota controuersia materia illud obtineat. Quod si de rapina ipso iudice praesente conuictus fuerit, rapinam dupliciter soluat: beneficio vero carebit: nisi iudicio & iustitia dictante illud in posterum reacquirat.

EX TIT. DE PACE TEN. IMP. FRIDER.

Si tres vel plures contendunt de eodem beneficio, producetes utriusque diuersos inuestidores, Iudex in cuius praesentia causa ventilatur requirat a duobus boni testimonij hominibus in prouincia eorundem litigatorum commorantibus per sacramentum quod iurauerit, quis illorum absque rapina eius beneficij possessor extitit, & cognita ex ipsorum testimonio veritate, possessor beneficium suum quiete obtineat; nisi iudicio & iustitia dictante alter de manu sua illud eripiat.

EX LEGE CORRADI.

Si inter pares duos de beneficio sit controuersia, cum vnum producunt inuestitorem, si possidenti dominus guarentare voluerit sine fraude, ipse obtinet.

O ij

nebit; nisi aduersarius aliquid contra induxit.

EX TIT. DE CONTRO. INVE.

Si controuersia inter dominum & fidelem de feudi inuestitura fuerit, quid iuris sit videamus. Et si vassallus non fuerit in possessione, & inuestitura facta fuerit coram paribus curiae, aut in breui testato, rete eum qui inuestitus est cogitur dominus mittere in feudi possessionem. Si autem supradictis modis non poterit probare, tunc illius erit defensio, qui inuestitaram fecisse dicetur. Si vero aliquod feudum quis habuerit de quo nulla controuersia est, & dixerit se inuestitaram alterius feudi accepisse ab eodem domino, nec in possessione fuerit, nec prædictis rationibus probare potest, licet domini defensio esset ex ordine, tamen quia aliunde vassallus est, remittitur domino ex aequitate defensio. Si vero fuerit in possessione, & mota ei controuersia a domino fuerit, tunc ei defensio [per sacramentum] propter possessionem detur.

Ex §. SACRAMENTVM. DE CONSVE. REC. FEV.

Si inter dominum & vassallum controuersia sit de beneficio, domino possidente, & vassallo in probatione deficiente, qui conuenitur nullo præstito iuramento absoluatur. Vassallo vero possidente, & actore in probatione deficiente, si longa sit vassalli possessio, eius sacramento causa finiatur. Vbi vero noua est eius possessio, sacramentum non præstabitur, sed domino deferetur, nisi aliud pro possidente faciat.

EX §. SVMQ PERE. IN CAP. EXTRAORD.

CVm controuersia inter dominum & vassallum erit, per antiquitatem vel per breue testatum vel per testes domino probatio incumbit. alioquin per vassallum veritas inquiratur.

EX TIT. SI DE INVEST. INT. DO. ET VAS.

SI inter dominum & vassallum de inuestitione cōtentio oriatur, domino scilicet negante se fecisse inuestitionem, si testibus res probari non possit, possessoris sacramento res decidatur. & in eorum successoribus idē obseruatur. Si vero testes interfuerint, & vassallus eos ad testimonium vocauerit, eorum testimonio cum sacramento credatur. Testes vero sint pares eius, & qui ab eodem domino feudum teneant. Qui si tempore inuestitionis absfuerint, etiam extranei sunt recipiendi. Et si testes præstito sacramento se non interfuisse dixerint, domini sacramento quæstio finiatur. Hæc omnia etiam in clericorum personis locum habent; præterquam quod de personis testium dictum est. In clericorum enim feudo æqualiter pares & extranei recipiendi sunt.

EX TIT. DE CONTEN. INT. DO. ET VAS.

SI quis miles in possessione sui beneficij fuerit, & dominus inuestituram negauerit, miles affirmet per iuriandum si potuerit, quod beneficium suum sit per inuestituram domini. Et si dominus possideat,

& miles sic dixerit quod inuestitus fuerit à domino suo, & dominus negauerit, adhibeantur pares illius domini, & per illos veritas inueniatur. Et si pares non fuerint, veritas inueniatur per dominum. quia non est bonum ut veritas denegetur.

Ex §. i. QVID SIT INVEST.
& Ex §. i. DE CONSVE. REC. FEV.

Si inuestitura ab eo qui vassallos non habet facta dicitur, tunc per quoslibet idoneos tamē testes, seu per publicum instrumentū probare poterit: aut in opia probationum emergente, res per iusurandum decidetur. Quod autem dictum est, ut per pares inuestitura probetur, dictum est de eo domino qui alios vassallos habet, ceterum extranei sufficient.

Ex tit. DE CONTEN. INT. DO. ET VAS.

Si fuerit contentio inter dominum & vassallum seu fidelem de inuestitura feudi, dirimatur per pares curris. Alij enim testes, et si idonei sint, admittendi non sunt. In opia tamen probationum per religionem cliētuli possessoris feudi, vel cum duodecim sacramentalibus secundum quosdam dirimatur. Ceterum si dominus possidet, per suum iusurandum cum duodecim sacramentalibus dirimatur. [Hoc ita nisi clientulus auctor domini vel gastaldus fuerit.]

EX TIT. SI DE INVEST. IN. DO. ET VAS.
& EX TIT. DE NOTIS FEV.

Si quis se vel patre suum ab aliquo vel a patre eius de feudo inuestitum fuisse contendat, nisi per patres duos de domo ipsius domini probauerit quod intendit, vel alios duos idoneos testes, tunc in electione domini sit utrum velit iurare cum duodecim sacramentalibus illum vel patrem eius, si de hoc queratur, de ipso feudo inuestitum non fuisse. Quod si iurare noluerit, actor iuret cum duodecim Sacramentalibus se vel patrem suum inuestitum fuisse. Quod si iurare noluerit, qui conuenitur est absoluendus. Secundum enim morem Mediolanensem haec Sacraenta sunt praestanda tam a filiis actoris vel rei, quam a principibus personis. Si qua autem inuestitura facta esse dicetur, semper debet vassallus dominum nominare a quo facta esse dicetur.

EX TIT. SI DE INVEST. INT. DO. ET VAS.

Si aliquis est in possessione feudi de quo dominus dicit eum inuestitum non fuisse, tunc sine villa testimoniis probatione debet vassallus solus iurare, se vel patrem suum inuestitum fuisse. Haec autem ita tenenda sunt, si per annum sciente domino & non contradicente in possessione feudi permanserit: alioquin iusta ignorantia, vel parui temporis negligentia cum iniuste possessionis periurio quandoque domino possessionis dominum afferret.

Ex. §. I. QVID SIT INVEST.

Si domino adhuc in possessione constituto, an facta sit inuestitura quæratur, non debet probari nisi per pares illius domus vel per publicum instrumentum à tribus vel duobus paribus confirmatum. Nam si instrumentum defuerit, vel quia factum non fuerit vel amissum sit, tunc qui probare desiderat, pares illius curiæ qui interfuerunt, offerat: qui si negauerint, corrupti forte odio vel gratia vel præmio, & dixerint se non interfuisse cum inuestitura fieret, vel non reminisci, tunc domino cogente iurent sacrosanctis scripturis tactis quod huiusmodi rei veritatem nesciant; & tunc actor vel alios producat pares, vel iuriſurandi electio domino detur, ut proinde iuret inuestituram factam non esse, aut sacramentum vassallo referat, & ille aut iuret aut acquiescat. Quod si pares aliqua ex causa iurare recusent, nec dominus eos iurare compellat, licet vassallo etiam per extraneos inuestituram probare. Testibus vero deficientibus iuriſurandi electio domino detur. Si vero vassallus quidem possideat, vel si feudum camerae vel caneuæ duabus vel tribus quietis acceptioribus quasi possideat, dominus autem feudum esse negans rem suam petat, vel quod de camera vel caneuæ, bis vel ter iam solutu est, sicut diximus deinceps soluere renuat, tunc non est opus probatione. Sed possidenti data electione, aut iuret suum esse rectum feudum, aut si recusauerit, domino referat iuriſurandum.

Ex

Ex §. I. DE NOTIS FEVD.

Notandum est quod de omni contiouersia quæ inter dominum & vassallum oritur, si pares veritatem nouerint, omnino debent cogi à domino & paribus dicere veritatem. Quod si dicant se nescire, cum sciant, & vassallus postulet, dominus coget eos iurare & dicere veritatem.

Ex §. I. SI DE INVEST. IN. DQ. ET VAS.

Si testes veritatem forte celare voluerint, amore forte vel præmio vel alia qualibet causa, à comite vel à populo iurare compellantur, quod ex ea causa falsitatem non dicant, nec vera se scientibus tacebunt. his autem eos non cogentibus, vassallus cum misso domini ad Imperatorem ire festinet; & quod Imperator inter eos iudicauerit, hoc obseruetur. Si autem se venturum, vel nuntium missurum vassallus promittat, tunc ex quo promisit usque ad annum quiete possideat. Si vero ad regem non ierit, nec miserit intra annum, sacramento domini causa finiatur.

Ex TIT. SI DE FEV. VASSAL. INTERPEL. FVERIT.

Negotium tale est. Quidam vassallus à domino suo feudum tenebat, de quo feudo ab alio interpellatus fuit, & sic dominum vocauit ut eum defendeteret: domino renuente ad iudicem venire, vas-

vassallus per sententiam causam amisit. Nunc vero vassallus cambium feudi à domino petit: ad quem dominus respondens sic ait: illum numquam ab eo hoc feudum tenuisse, nec ab eo inuestituram accepisse. Contra quem vassallus dicit, hoc feudum tenuisse, & inuestituram ab eo recepisse, & ab eo petuisse ut in iudicio defenderet eum, nec tunc temporis inficiabatur illius esse; quod totum vassallus testibus probat. super negocio isto quod litteris insinuasti tale est sapientum nostræ ciuitatis consilium, videlicet Oberti de Orto & Gerardi Cagapisti: vt si dominus neget vassallum hoc feudum tanquam ab eo tenuisse, vel ab eo domino ipsum vassallum vel eius antecessores nunquam tenuisse vel inuestituram accepisse, & hoc vel per instrumentum publice confectum vel per pares curtis vassallus probare poterit, dominus ad restitutionem feudi teneatur. Alioquin dominus sacramentum subire compellatur, istum qui in causa est, vel eius antecessores numquam à se vel à suis antecessoribus hoc feudum tenuisse vel inuestitum accepisse. quo facto dominus absoluendus erit.

EX TIT. AN REMO. DEDE.

EX factò quæsum scio. Si inter dominum & fidelem de inuestitura feudi facta contentio emergerit, quia dominus eam factam esse neget; si vassallus afferat eos testes, qui tempore quidem inuestiture pares erant, sed postea qualibet ex causa pares esse delierunt, an ideo sunt renomendi quia nunc non sunt pa-

res? Sed quamvis alij aliud sentiant, mihi tamen & quibusdam alijs videtur sufficere eos saltem tempore inuestituræ pares fuisse. Quid enim peccauit, qui inuestitaram accepit, si illi quos idoneos eo tempore adhibuit postea pares esse desierint?

EX §. I. DE CONTRO. INVESTL.

CVm dixerit quis feudum ad se per successionem pertinere, asserendo illud esse paternum, si in possessione medietatis vel alicuius partis fuerit, vel cambium proprietatis nomine illius feudi habuerit, vel alijs iustis rationibus illud esse paternum probari poterit, iure obtinebit.

EX TIT. DE GRA. SVCCES. IN FEV.

SI dominus vel alias beneficium defuncti nouum esse dicat, illius autem agnatus proximus paternū contendat, tunc onus probationis incumbit illi qui nouum dicit. Sed aliter scio pronuntiatum esse. Bonus tamen iudex causa cognita diligenter intuebitur cuius iureiurando hæc quæstio, utroque scilicet in probatione deficiente, sit potius ditimenda.

EX TIT. DE CONTEN. INTER ME. ET DO.

SI contentio fuerit inter me & dominum de portione feudi fratris mei defuncti, dicendo paternum esse, ille vero minime; tanquam habuerim partem meā, siue possideo sine alienani, dabitur mihi ius iurandum, scilicet patrem meum iure inuestitum fuisse, licet non possideam portionem fratris mei. Si vero nullam par-

tem illius feudi habuero , nec mihi nec domino dabitur ius iurandum , nisi propter supradictam rationem domino : non ut ego propter hoc aliud feudum meū amittam.

EX TIT. DE INVE. IN MARI FACTA.

Placet agnatum non semper esse cogendum docere hoc feudum esse paternum ; sed ab aduersa parte nouum esse probandum : qua deficiente in probatione , tunc agnato causa cognita detur electio , quantum vel iuret esse paternum , vel alteri parti referat ius iurandum ; & ille aut iuret aut taceat.

EX TIT. DE CONTEN. INT. DO. ET VASS.

Si fuerit controuersia inter dominum & vassallum seu fidelem de inuestitura feudi , & clientulus sit castaldus vel actor domini , tunc nisi dominus habeat pares testes idoneos , qui dicant rem esse proprium domini , & non in feudum datam , suę tantum , id est domini religioni statur , non vassalli ; Nam aliquando multa bona dominis hoc modo auferunt . Idem dicendum est de guardia .

EX §. I. DE FEV. GUARDIAE.

Si castaldi aliquid nomine proprij feudi possede-
rint , non valebunt propterea possessionem sibi de-
fendere , nisi poterunt per pares curtis vel breue te-
statum , probare se antequam castaldi essent , vel post-
quam esse desierint , inuestituram accepisse .

EX §. I. DE CONTRO. INVEST.

SI vassallus possederit castrum, quod dixerit se pro feudo tenere, & è contra dominus dixerit se ei per guardiam dedisse, domini est probatio: & si poterit probare, tunc ille qui tenet, domino restituere debet, vel probare per pares curtis vel breue testatum se postquam in guardiam suscepisset, inuestituram à domino pro feudo suscepisse; domino vero in probatione deficiente, illius erit defensio qui possidet.

EX TIT. DE CONTEN. IN. DO. ET VASS.

SI quis voluerit dicere se de pignore sibi dato inuestitum fuisse, non creditur suo sacramento, sed testibus idoneis paribus domus.

EX §. I. DE CONTRO. INVEST.

SI aliquis possederit castrum vel aliam rem, & dominus se ei pro pignore dedisse dixerit, è cōtraille dixerit se accepisse pro feudo; si dominus poterit probare quod ei pro pignore dedisset, tunc ille qui tenet, domino restituat, vel probet se à domino, priusquam pro pignore accepit, feudi nomine accepisse. Et si dominus non poterit probare se nomine pignoris dedisse, defensio illius erit qui possidet.

EX TIT. DE FEV. DATO IN VICEM LE. COMMIS.

QVidam obligauit quandam suam terram militi suo, deinde cum filius domini post longum

tempus pecuniam offerendo pignus liberare voluifset, filius militis contendebat patrem suum à domino suo defuncto de prædicto pignore feudi inuestitione accepisse. Vnde viri prudentes Mediolanenses interrogati laudauerunt, in electione filij militis esse cum duodecim sacramentalibus iurare patrem suum, velse à domino suo post inuestitiram defuncto per inuestitiram terram prædictam tenuisse; ita ut per triginta annos contestatio pignoris à parte domini aduersus ipsum vel patrem suum facta non fuisset. Si autem ipse iurare noluerit, filius domini defuncti necesse habet iurare cum duodecim sacramentalibus defunctum militem per feudum inuestitum non fuisse. Quod si ita iurare recusauerit, inuestire ipsum militis filium de iam dicta terra per feudum debet.

Ex §. I. DE CONS VET. REC. F E V.

Si aliquis probauerit se aliquid nomine beneficij aliquo tempore tenuisse præsente & non contradicente domino, & seruitium eius quasi à vassallo recipiente, licet non probet inuestitaram, tamen obtinebit præstito iuramento, nisi aliud contra inducatur.

Ex §. VASALLEVS. SI DE FEV. CONT. SIT.

Si quis per triginta annos rem aliquam ut feudum possedit, & seruitium domino exhibuit, quamuis de ea re nunquam sit inuestitus, præscriptione tamen triginta annorum tueri se potest.

Ex §. SVMMO PERE. IN CAPIT. EXTRAORD.

Si qua contentio de beneficio inter aliquos, prout fieri solet, orta fuērit, siue dominus vel loco domini habeatur, & alter vassallus vel loco vassalli habeatur, si per pares secundum usum regni iudicium ventiletur, primo de suo recto beneficio inuestiri debet.

EX TIT. DE ALIEN. FEV. PATER.

Si inter dominum & vassallum de beneficio fuerit controuersia, coram paribus finitur. Sed si vassallus dicit prius de suo recto feudo se debere a domino inuestiri, siquidem sine controuersia sit de alio vassallus indubitanter primo erit inuestiendus, & postea cognoscendum quod sit rectum feudum & quod non. Sed si nihil ab eo pro feudo tenet, nisi de quo contouersia est, tunc causa ventilanda est, & sic videndum utrum postea de eo sit inuestiendus.

Ex §. I. DE CONTRO. INT. EPISC. ET VASS.

Si dicat vassallus quod prius de suo recto feudo debet inuestiri, quam ab aliquo iudicari, ad officium parium eligendorum spectat, ut prius illum de suo recto feudo inuestiri faciant; sed fidelitatis iusurandum differatur, donec de principali causa cognoscatur, ex eo enim apparebit utrum iurare debeat an non quod totum expedite questionis est. Sed si constiterit vassallum, praeter id de quo queritur, aliquid ab eodem domino tenere pro feudo, tunc quin debeat de suo

recto feudo inuestitaram accipere , & fidelitatem iurare , & sic ad principalem causam accedere , dubium non est.

E X T I T . S I D E F E V . C O N T R O . S I T .

Si de feudo defuncti militis contentio sit inter dominum & agnatos defuncti ; domino nouum feudum , agnatis paternum esse contendentibus , agnati in possessionem feudi de quo queritur constituendi sunt , & eo facto super principali quæstione cognoscendum est : utroque in probatione deficiente , electio iurisurandi agnatis danda est.

E X § . I . Q V I D S I T I N V E S T I T .

Si tenor aliquis præter communem feudi rationem in inuestitura dicatur à domino interuenisse ; veluti si dicat dominus feudum sub tali conditione dedisse , ut vassallus in diebus festiuis ad ecclesiam cum uxore sua vadat , tunc omni facultate probandi domino adempta , habeat vassallus potestatem se defendendi per sacramentum .

E X § . I . Q V I D S I T I N V E S T I T .

Si vassallus pactum speciale contra feudi consuetudinem allegat , veluti de filiorum successione , licet ei tenorem , si potest , sicut inuestitoram probare . Quod si in probatione defecerit , vel cessauerit , concedatur domino hoc negare præstito iure iurando .

Ex

EX §. SVMMO PERE. IN CAPIT. EXTRAORD.

Si quod feudum sit cum honore, & non licet domino auferre, quis probare tenetur, non iure iurando decidatur, sed testibus vel instrumento alijsue legitimis probationibus causa firmiter approbetur, licet quodammodo possidere à quibusdam credatur.

EX §. I. DE CONTRO. INVESTIT.

Si quis de manso uno feudi nomine inuestituram accepit, & dicat, quod omne incrementum pertineat ad eum per inuestituram, tunc si dominus seruauerit sibi aliquid in ipsa curte, oportet fidelem probare inuestituram incrementi per pares curtis vel breve testatum. Sed si dominus in ipsa curte nihil sibi retinuerit, tunc fidelis incrementum iure feudi obtinebit. Si vero fidelis in possessione incrementi fuerit, non oportet eum inuestituram probare, sed iurare.

EX §. I. QVI TEST. SINT NECESS.

IMP. HENRICVS.

Quod vassallus in honestis factis dominum suum offenderit, vel aliter, ut in nostra constitutione ccontinetur, non obtinere sancimus, nisi quinque testibus summae atque integræ opinionis fuerit manifeste probatum.

Q

EX TIT. DE ALIEN. FEV. P.A.T.

Non est consuetudo Mediolani, ut de feloniam aut infidelitate pugna fiat: licet lex Longobardorum contraria sit, quæ præcipit ut de infidelitate pugna fiat.

EX S. I. DE CONTRO. INT. MASC. ET FEM.

Si inter dominum & feminam contiouersia sit, domino dicente, hoc esse feudum, femina negante; probationibus deficientibus, sacramentum feminæ datur.

EX TIT. SI DE FEV. CONTRO. S.I.T.

Defuncto milite inter dominum & filiam eius super quodam fundo quærebatur; domino feendum, filia alodium, siue libellarium esse allegante. In possessione fundi filia remanere debet, donec de eo iudicetur. Probatione vero hinc inde cessante, electio iurisurandi filię danda est.

EX TIT. SI DE FEV. CONTRO. S.I.T.

Inter defuncti filiam & agnatos eius de quodam prædio quæstio mota est, agnatis feendum, filia vero allodium esse afferentibus. Super possessione, apud quem manere debeat quærebatur? Respondi possessionem interim apud filiam collocandam. Deficientibus vero hinc inde probationibus, per iusurandum causa cognita res decidatur, danda agnatis electione.

Ex tit. de contro. int. mas. et fem.

ITem sciendum est, quod si inter masculum & feminam controversia fuerit, masculo dicente hoc esse feudum, femina negante, nisi apertis probationibus femina ostenderit non esse feudum, creditur masculo suo iuramento affirmanti cum duodecim sacramentalibus.

Ex tit. de capi. qvi cvriam vend.

Si contentio fuerit inter filiam & propinquum de hereditate & de feudo, cum filia feudum habere non posset, quod dicat ipsa, *hoc est de hereditate mea*; & ille, *imo de feudo*; electio est propinqui discernere veritatem iureiurando. Obertus & Gerardus.

Ex §. i. de contr. int. mas. et fem.

Si sit controversia inter dominum & emptorem feudi, si emptor dicit non esse feudum, domino in probatione deficiente, sacramento emptoris diffiniatur. Quidam tamen distinguunt, ut si magna pars eorum quae vassallus ibi tenebat, sit feudum, detur domino sacramentum; si alibi, emptori.

Ex tit. de capi. qvi cvr. vend.

Similiter si cōtentio fuerit inter aliquem qui emis-
set, & vassallum, quod dicat vassallus, *hoc de meo feudo est*; ille autem neget, electio est emptoris discernere veritatem iureiurando, cum pares curtis veritatem non testentur.

Q ii

EX TIT. DE CONS VET. REC. FEV.

SAcramentum non semper dandum est possidenti. Sed quandoque possidenti, quandoque petenti, quandoque neutri. Et cum alicui horum datur, ita de-
ntum datur, si quod pro eo sit quod iudicem moueat. Vbi vero nihil est quod faciat pro aliquo eorum præ-
ter solam possessionem, tunc secundum quod iudici
melius visum fuerit, aut possidenti dabitur sacramen-
tum; aut auctore non probante, is qui conuenitur, et si
nihil præstiterit, optineat. Et cum datur, aut datur à
iudice, aut à parte. Si à parte, aut subeat cum duode-
cim sacramentalibus iuramentum secundum inferio-
rem distinctionem, aut referat pars cui delatum est.
Si à iudice, iuret ille cui delatum est cum duodecim
vassallis vel cum sex parentibus; Ceteros vero si vult
habeat extraneos. Dominus vero, si vult, cum paren-
tibus, vel cum vassallis solis, vel cum extraneis mistis
parentibus vel vassallis.

EX §. I. DE NOTIS FEVD.

SInstrumentum dicetur à domino falsum, datur
defensio vassallo qui affert instrumentum, ut in
Lombarda continetur; & aufertur domino qui veri-
tatem nouit. quod erit iniqūum, si aliquis ex dono
suo conuenitur, cum domini est defensio ex ordine,
cum vassallus non possideat.

EX §. I. DE NOTIS FEVD.

CVm datur domino defensio de inuestitura quæ
dicitur à se facta, iurare debet se inuestituram nō

fecisse. Cum vero datur successor eius, iurare debet se nō credere in uestitutam ab antecessore suo factam esse; cum multum discrepet sacramentum heredis à sacramēto principalis. De conscientia enim sua iurare debet, & non de alieno facto: cum ini quum sit aliquem iurare de facto alieno; heres vel successor vel etiam filius. Sed contrarium reperitur in Lombarda; quia licet filius minorem virtutem habeat, quam pater; tamen filius debet iurare præcise, patrem suum non fuisse debitorem.

Ex §. SACRAMENTVM. DE CONSVE. REG. FEV.

IUrabit semper vassallus sine mentione conscientiæ. Dominus quoque de suo facto similiter. de facto vero patris vel aui vel alterius ascendentis in iuramento conscientia proponetur. Quidam tamen dicunt conscientiam quidem non esse apponendam.

Ex §. SAGRAMENTVM. DE CONSVE. REG. FEV.

IN quibusdam etiam causis sacramentum calumniæ à domino non exigitur, quod nuper rex Fridericus in Roncalia constituit. Constituit enim ut vassallus sacramentum calumniæ à domino non exigat. Quod etiam à parte domini intelligēdūm est; vt quod quisque iuris in alterum statuerit, ipse eodem iure vtatur.

C Ratia diuina auxiliante expletus fuit
 hic libellus feudorum per me Bartho-
 lomæum de Baraterijs de Placentia,
 iuris utriusque doctorem, novo ordi-
 ne ad faciliorem intelligentiam stu-
 dentium transformatus ex antiquo libello per Oper-
 tum de Orto iurisconsultum Mediolanensem tem-
 pore Friderici secundi Imperatoris composito. In quo
 non solum omnes suos textus de materia feudali lo-
 quentes, qui per omnes libellos habentur, sed & alios
 quosdam, qui in quibusdam libellis habentur, & in qui-
 busdam non inueniuntur: præcipue illos, qui de ex-
 traordinarijs capitulis insignantur; quos solum in uno
 libello feudorum antiquissimo vidi, & leges quas-
 dam feudales Corradi Imperatoris ex libro legis Lomb-
 bardæ sumptas, ne quid antiquitatis deperiret, fideli-
 ter adiunxi. loca quoque unde partes singulæ huius
 libelli sumantur assignauit. Milefimo quadringente-
 simo quatragesimo secundo, tempore pontificatus
 sanctissimi domini domini Eugenij Papæ quarti, &
 principatus serenissimi domini domini Friderici tertij
 regis Romanorum.

IHC XPC.

DVX MEDiolANI PAPIÆ ANGLERIÆ,
COMES AC GENVÆ DOMINVS,

VENERABILIBVS ET SAPIENTIBVS
dilectis nostris Rectori & Priori Collegio ac
Vniuersitati Iuristarum nostri felicis
studij Papiensis.

Compilationem quandam fecit nobilis & sapiens Doctor D. Bartholomaus de Baraterijs de libello fennorum, qui satis incomposite editus prius & compilatus dicebatur; quam nomini nostro dedicatam & ad nos missam videri & examinari diligenter per aliquos doctos & probatos doctores fecimus. & quia relatum est nobis per predictos eā esse utilius factam, eo maxime quod habeat situationem capitulorum sub conuenientioribus titulis, & titulos ipsos pauciores, ad materiamque melius applicatos quam prior compilatio habeat; quae res studentibus præstat minus difficultatis in studendo,

Et facilitatis recordationis materiam studiosis, de-
 creuimus eam Uniuersitati illi nostra mittere, ut res
 mulius profutura studentibus, et laudis tantum alla-
 tur a doctori qui illā edidit, ut ad cetera laude digna
 opera facilius animetur, non abdita in bibliothecis
 lateat, sed in apertum prolatā ad communem utili-
 tatem quamplurimis prodesse posse. Ipsum igitur
 libellum, qui ad nos delatus est, vobis ea lege mitti-
 mus, ut copia eius habita per eos qui habere volue-
 rint, eum ad nos remittatis. Glossas quoque, prout
 huius operis nouitas exigere videtur, ut idem D.
 Bartholomaeus componat, eum hortati sumus; quas
 cum perfecerit omnibus habere volentibus nostra
 intentionis est similiter exhiberi. Data Mediolani,
 tertio Kalendas Novembris. 1442.

INDEX

INDEX.

A

A	Bdicatū feu-	Arimandiæ.	14
	dum. 38	Arma deponere.	78.
	Abiaticus. 39.80	Assalire.	33.34
		Assaltus.	35
	Abſconſe. 21	Aurum optimum.	80

Acceptabilis.	45	B	
----------------------	----	----------	--

Actor.	110.116	Bannitus.	44
---------------	---------	------------------	----

Adæquatio in diuisione.	23	Beneficium. 7.22. Beneficiū	
--------------------------------	----	---	--

Adoptiuſ.	88	nouum, vetus. 12.13. 85.115	
------------------	----	------------------------------------	--

Ad hoc.	85.97	Beneficium diuifum indiui-	
----------------	-------	-----------------------------------	--

Alamania.	45	sum.	49.50
------------------	----	-------------	-------

Alienatio feudi.	52	Beneficium regale.	14
-------------------------	----	---------------------------	----

Alienatio generalis.	66	Beneficiaria res.	98
-----------------------------	----	--------------------------	----

Allodium.	68.105.122	Boni testimonij hom.	107
------------------	------------	-----------------------------	-----

Angariæ.	15.18.77	Bona vacantia.	15
-----------------	----------	-----------------------	----

pro Anima iudicare.	55	C	
----------------------------	----	----------	--

Annona.	16	Cagapiftus.	114
----------------	----	--------------------	-----

Annus & dies.	49	Calumnia sacramentum.	125
--------------------------	----	------------------------------	-----

Anſelmuſ Oberti. F.	31	Cambium.	68.69.114.115
----------------------------	----	-----------------	---------------

Anteceſſores.	1.4	Campeſtre bellum.	33.34
----------------------	-----	--------------------------	-------

Antiquitas	109	Caneua.	15
-------------------	-----	----------------	----

Apertum beneficium.	69.71. 97.102	Capitaneus.	11.18.52.73.67.
----------------------------	---------------	--------------------	-----------------

Arbitri.	105		100
-----------------	-----	--	-----

Argutariae.	15	Capitanei regis.	74
--------------------	----	-------------------------	----

		Capitanei regni.	11.12
--	--	-------------------------	-------

R

INDEX.

<i>In capillo.</i>	36	<i>Credentia.</i>	26
<i>Captio.</i>	35	<i>Cucurbitare.</i>	33. 36
<i>Cassamus.</i>	65	<i>Curia.</i>	105
<i>Castaldus.</i>	116	<i>Curiam vendere.</i>	67
<i>Castaldia.</i>	75	<i>Curiam facere.</i>	47
<i>Castrum domini.</i>	33. 117	<i>Curia maiores.</i>	18
<i>Censeatur perse.</i>	99	<i>Curtis.</i>	121
<i>Clamare.</i>	46	<i>Curtem vendere.</i>	67
<i>Clericus</i>	88		D
<i>Clericorum feendum.</i>	21	<i>Decania.</i>	17. 18. 76
<i>Clientulus.</i>	52. 60	<i>Ducatus.</i>	11. 14. 65
<i>Collatio ad felicē regalis nu-</i> <i>minis expeditionem.</i>	15	<i>Depraedari.</i>	106
<i>Collusio libelli.</i>	64	<i>Dominicum.</i>	10
<i>Comes.</i>	107	<i>Dominus plebis.</i>	9
<i>Comitatus.</i>	11. 61	<i>Dominus maior.</i>	40
<i>Commissoria lex.</i>	17	<i>Dominus antiquior.</i>	44
<i>Compagenses.</i>	20	<i>Digesta.</i>	31
<i>Compares.</i>	45	<i>Districtum.</i>	55. 68
<i>Conditionalia beneficia.</i>	18.	<i>Diuestire.</i>	68
	19. 75.	<i>Disfistire.</i>	73
<i>Conscientia in iure-iurando.</i>	125	<i>Dispensator.</i>	10
		<i>Diuestiri feudo.</i>	32
<i>Consobrini.</i>	84	<i>Deierare.</i>	51
<i>Consuetudo optima, bona,</i> <i>prava.</i>	56		E
		<i>Ecclesia.</i>	61
<i>Consulis Mediolani.</i>	21	<i>Electio iurisiurandi.</i>	112
<i>Consultum.</i>	66	<i>Episcopus.</i>	103
<i>Contestatio.</i>	118	<i>Eugenius. P P.</i>	32
<i>Conuersi.</i>	8	<i>Excommunicatus.</i>	844

INDEX.

<i>Extranei.</i>	21	H	
<i>Extra curtem.</i>	55	<i>Habitus religionis.</i>	78
<i>Ex dono suo conueniri.</i>	124	<i>Hostem facere.</i>	45
<i>Ex ordine.</i>	108	<i>Hostem Romę facere.</i>	74
<i>Exhibere se.</i>	77	<i>Hostenducie.</i>	44
<i>Expeditio indicta.</i>	45	I	
<i>Extimatio.</i>	73	<i>Imperator excip.</i>	28
<i>F</i>		<i>Imperfectus.</i>	78
<i>Facile.</i>	27	<i>Improprium feudum.</i>	76
<i>Facta inhonesta.</i>	33.121	<i>Incolumne.</i>	27
<i>Felonia.</i>	38.40.41.97.122	<i>Incrementum feudi.</i>	121
<i>Feminini sexus proles.</i>	82	<i>In curia stare.</i>	38
<i>Feudum femin.</i>	93	<i>Infeudare.</i>	10
<i>Feudum.</i>	7.17	<i>Infeudatus.</i>	49.48
<i>Feudum de camera.</i>	15.55.112	<i>Ingenium malum.</i>	48
<i>Feudum rectum.</i>	119	<i>Ingressus curiae</i>	20
<i>Festiu<i>m</i> dies.</i>	8.17.120	<i>Ingratitudo.</i>	32
<i>Fidelis.</i>	80.81.121	<i>Intrare feudum malo ordine.</i>	
<i>Fidelitas.</i>	7.8	<i>105.</i>	
<i>Fidelitatis iurandae formula</i>		<i>Introiens archiep.</i>	10
<i>26.27.28.</i>		<i>Inuestitura.</i>	12
<i>Fidelitatem facere.</i>	25	<i>Inuestitura per nuncium.</i>	13
<i>Fructus anni.</i>	98	<i>Inuestituræ formula.</i>	23
<i>Fruges.</i>	97	<i>Inuestitura proprie<i>t</i> abus-</i>	
<i>G</i>		<i>fiue.</i>	22
<i>Gagapistus.</i>	72	<i>Inuestitio.</i>	109
<i>Gastaldia.</i>	8	<i>Inuestitus de plebe.</i>	11
<i>Gastaldus.</i>	110	<i>plebs.</i>	11
<i>Guardia.</i>	8.75.116.117.	<i>Irrationabiliter.</i>	44.52
<i>Guarentare.</i>	100.107	<i>Judex curtis.</i>	100
<i>Guerra.</i>	43.44	<i>Iurare tactis sacr. script.</i>	112

INDEX.

<i>Iusjurandum.</i>	121.122.124.	<i>Masculus.</i>	91
125		<i>Masculi & fæmina.</i>	62
L		<i>Meliorare.</i>	98
<i>Laborare.</i>	34.35	<i>Minor.</i>	29
<i>Laici.</i>	71	<i>Missus domini.</i>	113
<i>Laudatum.</i>	103	<i>Missus Imp.</i>	106
<i>Laudatio curia.</i>	75	<i>Miles Dei.</i>	78
<i>Laudatio parium.</i>	29. 46.	<i>Moderni.</i>	85.74
104		<i>Morganatica</i>	89
<i>Laudamentum parium.</i>	33	<i>Mulier inuestire potest.</i>	12.
<i>Laudamentum.</i>	106	13	
<i>Laudanda culpa per pares.</i>		N	
99		<i>Nouum beneficium.</i>	85
<i>Libellario nomine.</i>	52.54.55.	<i>Natura feudi.</i>	73
56		<i>Nuntius inuest.</i>	13
<i>Libellum facere.</i>	60	O	
<i>Libellarium.</i>	122	<i>Obertus & Gerardus.</i>	17.31.
<i>ad Libellum.</i>	63	123	
<i>Liberi vass.</i>	10	<i>Ordinatio defuncti.</i>	94
<i>Librum ostendere.</i>	47	P	
<i>Lombarda lex.</i>	20	<i>Palatia.</i>	15
<i>Lombardia</i>	45	<i>Palatini.</i>	64
<i>Longobard. leges.</i>	6	<i>Paradegum.</i>	18
<i>Lotharij const.</i>	32	<i>Pares expectandi.</i>	19
<i>Ludere turpiter.</i>	36	<i>Parium iudicium.</i>	79
M		<i>Pares.</i>	113.119
<i>Mansum.</i>	121	<i>Pares curia.</i>	103
<i>Manus amissio.</i>	58.65	<i>Pares domini.</i>	110
<i>Malo ordine.</i>	105	<i>Pares de domo.</i>	111.112
<i>Marchia.</i>	11.14.65	<i>Pares curtis.</i>	71.121.124

INDEX.

<i>Parentes cum extraneis.</i>	<i>Rectores Ecclesiarum.</i>	64
124	<i>Rectus usus.</i>	10
<i>Paternum feidum.</i>	<i>Rectus mos vel ordo.</i>	94
17.18.115	<i>Recusare hered.</i>	94
<i>Patruelis.</i>	<i>Refutare feidum.</i>	78.85
<i>Periurium iniquæ possessio-</i> <i>nis.</i>	<i>Regalis dignitas.</i>	11.14.88
III	<i>Regalia.</i>	14
<i>Plebeij.</i>	<i>Regressus.</i>	101
<i>Pluralis locutio.</i>	<i>Religio clientuli.</i>	110
<i>à Populo iurare compell.</i>	<i>Res extra benef.</i>	105
<i>Possessio noua & longa.</i>	<i>Res soli.</i>	15
<i>Possibile.</i>	<i>Retinere se.</i>	77
<i>Per præceptum tenere.</i>	<i>Ripatica.</i>	14
<i>Præpositus.</i>	<i>Romanæ leges.</i>	6
<i>Præscript. xxx. an.</i>	<i>Roncalia.</i>	57.64
<i>Præscriptio.</i>	<i>Roncalia.</i>	47.125
<i>Præscriptio in feidis.</i>	S	
<i>Precaria.</i>	<i>Sacramentales.</i>	110.111.118.
<i>Prima causa.</i>	81	124
<i>Principalis causa.</i>	<i>Salicalege.</i>	89
<i>Principalis & heres.</i>	<i>Sapientes.</i>	8.81.72.86.
<i>Procurator.</i>	14	91.114
<i>Proprium.</i>	<i>Scribanotarius.</i>	65
<i>Prudentes laudauerunt.</i>	<i>Scutiferi.</i>	75
<i>Pugna de feloniam,</i>	<i>Seniores.</i>	57
R	<i>Senior.</i>	106
<i>Rapina.</i>	<i>Seruitium.</i>	8.42.43.118
<i>Rationabilis usus.</i>	<i>Seruus inuestiri potest.</i>	13
<i>Reacquirat.</i>	<i>Seruitutis vindicatio.</i>	24
<i>Recadebat.</i>	<i>Sibi suisque hered.</i>	62.63.92

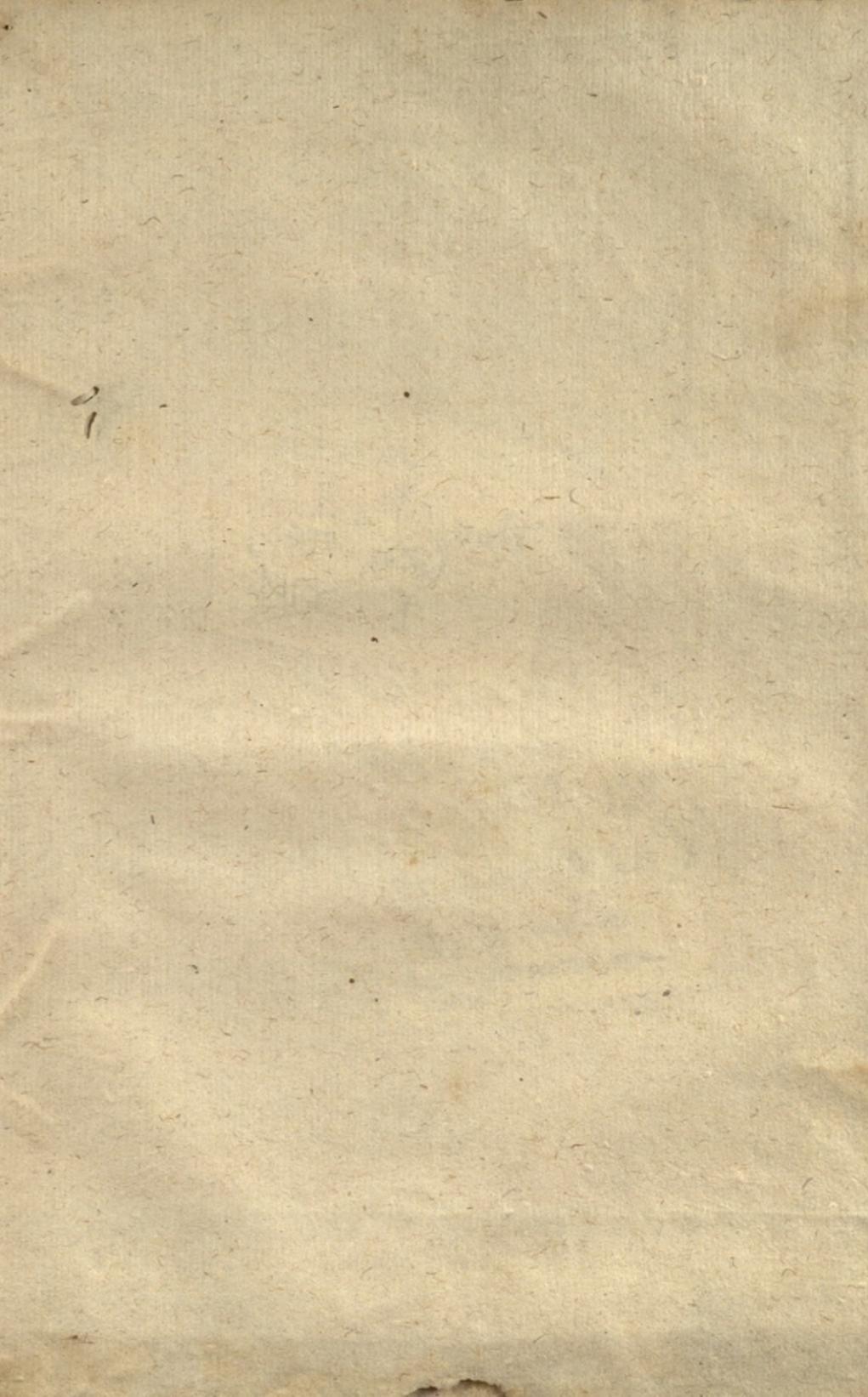
INDEX.

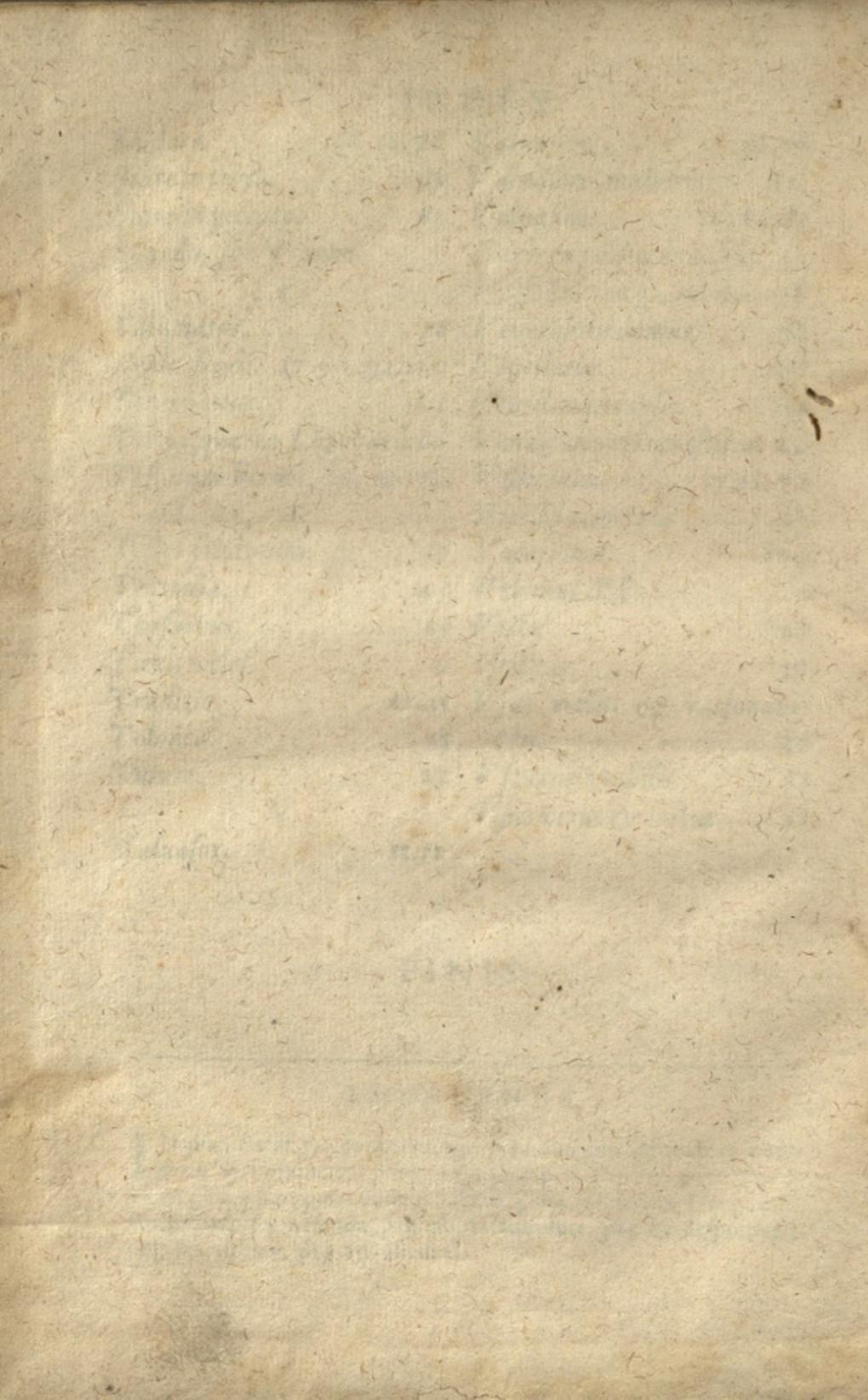
<i>Soldata.</i>	16. 18. 76	<i>Valuafores.</i>	52. 73
<i>Stare in curia.</i>	92	<i>Valuafores maiores.</i>	12.
<i>Stare in peccato.</i>	89	<i>Valuafores.</i>	11. 84. 85
<i>Synodus sub Vrbano.</i>	9	<i>Varie ex personis causisq;.</i>	43
T		<i>Vassallus non gratus do.</i>	88
<i>Talis natus.</i>	78	<i>Venerabilis domus.</i>	78
<i>Tenor feudi.</i>	17. 90. 92. 120	<i>Ventilatur.</i>	107
<i>Termonitus.</i>	105	<i>Ventilanda causa.</i>	119
<i>Tertia, quarta Lögobard.</i>	66	<i>Vendicatio rei inuestitae.</i>	24
<i>Testatum breve.</i>	19. 21. 71.	<i>Villicaria.</i>	17. 18. 76
	108. 109. 121.	<i>Viri Placentini.</i>	69
<i>Testes feudorum.</i>	19	<i>Vocationes.</i>	104
<i>Teutonia.</i>	45	<i>Vrbanus PP.</i>	9
<i>Thesaurus.</i>	15	<i>Vtile.</i>	27
<i>Tituli eccles.</i>	9	<i>Vtilitas.</i>	30
<i>Traditio.</i>	22. 23	<i>Vsus rectus & rationabi-</i>	
<i>Tolonea.</i>	15	<i>lis.</i>	10
<i>Tutum.</i>	27	<i>Vsus rationabilis.</i>	88
V		<i>Vsus verus & iustus.</i>	52
<i>Valuafor.</i>	22. 12		

F I N I S.

E M E N D A N D A.

IN præf. Barat. p. 1. propterea ego. p. 12. siue antiquitus. p. 16. omniæ p. 19. nominatim. p. 49. indiuïsum. p. 51. T 1 T. xi. p. 56. siue de prava quaædamus. p. 61. auctrix iustitiae. p. 64. Fridericus Dei gr. ibid. Roncaliae. p. 63. nefanda. pag. 70. victum fore. pag. 89. despontauit. pag. 99. tit. xv. pag. 115. alienauit.

11

Bx

